

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální pedagogiky

**Podpora mezigeneračních vztahů prostřednictvím aktivit
ve školních družinách**

Bakalářská práce

Autor: Dana Čeřovská
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika se zaměřením na výchovnou práci v etopedických zařízeních
Vedoucí práce: Mgr. Leona Stašová, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor:	Dana Čeřovská
Studium:	P17P0666
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Sociální pedagogika se zaměřením na výchovnou práci v etopedických zařízeních
Název bakalářské práce:	Podpora mezigeneračních vztahů prostřednictvím aktivit ve školních družinách
Název bakalářské práce AJ:	Supporting intergenerational relationships through activities in after school clubs

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Tato bakalářská práce se zabývá otázkou mezigeneračních vztahů a jejich rozvíjením ve školních družinách. Teoretická část popisuje vztahy mezi generacemi, komunikaci mezi nimi, faktory, které je podporují, dále také konflikty, které se mezi generacemi nacházejí. Praktická část se pomocí kvalitativního šetření zaměřuje na práci vychovatelů ve školních družinách, zkoumá, zda vychovatelé zařazují do programů témata a aktivity, které vedou k posilování mezigeneračních vztahů a k podpoře komunikace dětí se staršími generacemi.

Garantující pracoviště: Katedra sociální pedagogiky,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Leona Stašová, Ph.D.

Oponent: Mgr. Alena Knotková

Datum zadání závěrečné práce: 6.11.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 14. 6. 2020

.....

Dana Čerovská

Poděkování

Děkuji Mgr. Leoně Stašové, Ph.D. za cenné rady a odborné vedení této bakalářské práce.

Anotace

ČEŘOVSKÁ, Dana. *Podpora mezigeneračních vztahů prostřednictvím aktivit ve školních družinách*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2020. 58 s. Bakalářská práce.

Tato bakalářská práce se zabývá otázkou mezigeneračních vztahů a jejich rozvíjením ve školních družinách. Teoretická část popisuje vztahy mezi generacemi, komunikaci mezi nimi, faktory, které je podporují, dále také konflikty, které se mezi generacemi nacházejí. Praktická část se pomocí kvalitativního šetření zaměřuje na práci vychovatelů ve školních družinách, zkoumá, zda vychovatelé zařazují do programů témata a aktivity, které vedou k posilování mezigeneračních vztahů a k podpoře komunikace dětí se staršími generacemi.

Klíčová slova: generace, mezigenerační vztahy, výchova mimo vyučování, školní družina

Annotation

ČEŘOVSKÁ, Dana. *Supporting intergenerational relationships through activities in after school clubs*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2020. 58 pp. Bachelor Degree Thesis.

This bachelor thesis deals with intergenerational relationships and their development in after school clubs. The theoretical part describes relationships between generations, communication between them, factors that support them, and intergenerational conflicts that appear between generations. The practical part with the help of qualitative survey focuses on the work of educators. It examines if the educators use topics and activities that support intergenerational relationships and communication between children and older generations.

Keywords: after school clubs, generations, intergenerational relationships, out-of-school education

Obsah

Úvod	10
1 Současná rodina	12
1.1 Opouštění orientační rodiny.....	12
1.2 Zakládání rodin	13
1.3 Dnešní model rodiny.....	14
2 Generace a vztahy mezi nimi	16
2.1 Prarodičovství a vztahy s vnoučaty	17
2.2 Mezigenerační učení	20
2.2.1 Modely mezigeneračního učení v rodině.....	21
2.3 Mezigenerační konflikt	21
2.3.1 Ageismus	22
2.3.2 Komunikační bariéry	22
2.4 Mezigenerační solidarita.....	24
3 Školní družina	26
3.1 Zájmové vzdělávání	26
3.2 Specifika školní družiny	27
3.3 Vzdělávací činnost školních družin	28
3.4 Úloha vychovatele	30
4 Empirická část	32
4.1 Cíl výzkumu.....	32
4.2 Sběr dat	33
4.3 Metoda analýzy dat	35
4.4 Analýza výsledků.....	35
4.4.1 Vztahy vychází z rodiny	36
4.4.2 Význam napříč společnostmi.....	38
4.4.3 Iniciativní podpora.....	40
4.4.4 Neustálá výchova k mezigeneračním vztahům	41
4.4.5 Nenahraditelná zkušenost	43

4.5	Shrnutí výsledků	45
Závěr		48
Seznam použité literatury a zdrojů		50
Seznam literatury související s tématem		52
Seznam příloh		53
Přílohy		54

Seznam použitých zkratk

BOZP	Bezpečnost a ochrana zdraví při práci
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
ŠD	Školní družina

Úvod

Každá generace vyrůstá za jiných historických a kulturních podmínek a vždy se jedna generace bude od té druhé lišit. Dnes k takovým typickým předsudkům ze strany starších generací nabádá hlavně vstup nových technologií do chodu domácností a používání nejrůznějších typů sociálních médií v běžném stylu života, což pro starší generace bylo a možná i mnohdy je doteď nepřijatelné. Nedorozumění mezi různými generacemi může vznikat třeba na základě tohoto příkladu, kdy dochází k nepochopení starší generace té mladší a samozřejmě i naopak. Našli bychom i další faktory, které mohou takové nepochopení a konflikty rozvíjet. Je ale podstatné mezigenerační vztahy upevňovat a nedovolit, aby mezi generacemi, jak v rodině, tak i mimo ni, vznikaly mezigenerační propasti. Generace se mohou od sebe hodně naučit a to všemi směry. Ať už jde o učení směřované od starší generace k mladší, tak i mladší generace učí ty starší.

Bakalářská práce nejprve popisuje, jak se rodina a rodinné vztahy proměňují. Dále poukazuje na důležitost podpory vztahů mezi generacemi, to jak v rodině, tak i mimo ni. Soužití více generací pospolu není typickým obrazem současné rodiny, jako tomu bylo dříve. Rodina a život v ní se mění i s ohledem na mezigenerační vztahy, právě proto se tato práce zaměřuje na výchovnou instituci, kde by mohl být prostor pro podporu mezigeneračních vztahů. Zkoumá, zda je tento prostor využit, popřípadě jakým způsobem a jak na něj nahlízejí samotní vychovatelé ve vybraných institucích. Práce je možnou inspirací pro využívání a zařazování tohoto podstatného tématu do aktivit ve školních družinách, jelikož porozumění s lidmi různého věku je klíčem ke správně fungující rodině i společnosti.

Cílem práce je analyzovat, jakým způsobem a jakými aktivitami vychovatelé podporují mezigenerační vztahy u žáků školních družin.

První a zároveň teoretická část této bakalářské práce se zaměřuje na mezigenerační vztahy a jejich problematiku. S oporou o odbornou literaturu jsou vysvětleny pojmy, jako je mezigenerační učení, solidarita, komunikace. Dále jsou uvedeny typy mezigeneračních konfliktů, předsudky a osvětlen pojem ageismus. V práci je taktéž poukázáno na práci vychovatelů ve školních družinách, je popsán

režim dne, hlavní náplň a cíle výchovy mimo vyučování. V neposlední řadě se řeší prostor pro posilování mezigeneračních vztahů u žáků. Je odkazováno na důležitost podpory mezigeneračních vztahů, dále také na to, že vychovatelé mají na žáky velký vliv. Školní družina jako instituce pro výchovu mimo vyučování byla vybrána právě proto, že v ní může být tato problematika velmi zdárně uchopena na základě flexibilních možností volených témat a aktivit.

Děti dnes nemají takovou možnost, jako jejich rodiče či prarodiče, vztahy v rodině odpozorovat a napodobit, jelikož dnešní rodina je razantně jiná. Už není typické soužití rodin s prarodiči v jednom domě, vyskytují se velké různosti jako rozpady rodin s následkem narušených vztahů, je vysoká rozvodovost a vznikají patchwork rodiny. Vztahy v rodinách se mění a často mezigenerační vztah není posilován či chybí. Z tohoto důvodu je sledována výchovná instituce, ve které by mohl být prostor mezigenerační vztahy zdárně podporovat.

Empirická část se zaměřuje na práci vychovatelů ve školních družinách, při čemž zkoumá, jak vychovatelé podporují u dětí mezigenerační vztahy pomocí aktivit a témat. Dále zjišťuje, jakou důležitost přikládají vychovatelé této problematice, zda a proč se na ni zaměřují.

Tématu mezigeneračních vztahů se v literatuře věnuje zejména Rabušicová, Kamanová a Pevná (2011, 2016), jejichž publikace pro tuto práci byly stěžejními zdroji. S tématem souvisí také literatura Kuchařové (2009, 2019), která se zabývá především rodinou ale i mezigeneračními vztahy v naší společnosti. Téma mezigeneračních vztahů s pohledem na školní družiny není v literatuře nijak více zpracováno a specifikováno, proto jsou využity zdroje s tématem mezigeneračních vztahů a dalšími zdroji jsou vyhlášky a zákony MŠMT, nápomocná pro popsání chodu školních družin byla také publikace od Pávkové a Hájka (2003).

1 Současná rodina

V této úvodní kapitole jsou představeny specifika současných rodin. Rodina se stále vyvíjí a mění a s ohledem například na „tradiční“ rodinu našich prarodičů se také v mnohém liší. Nemůžeme tvrdit, zda je současný model rodiny v porovnání horší či lepší. Je zkrátka jiný.

Je spojen s vyvíjející se dobou, s nároky společnosti, se vstupem a rozvíjením technických a komunikačních prostředků. Je zasazen do socioekonomických, kulturních a historických podmínek dané doby a společnosti.

1.1 Opouštění orientační rodiny

Po roce 1989 s uvolnění režimu došlo v České republice k mnoho změnám jak politickým, hospodářským, sociálním, tak se také začalo měnit demografické chování obyvatel. Pro reálný socialismus typicky brzké zakládání rodin a uzavírání sňatků v mladém věku se po uvolnění režimu začalo posouvat do vyššího věku, v uzavírání sňatků došlo k poklesům a změny se začaly odehrávat jak v partnerském a reprodukčním chování, tak v uspořádání rodin a jejich vztahů (Kuchařová, Šťastná, 2009, s. 5).

Odkládání sňatků a založení rodiny je pro dnešní mladou generaci předurčeno zejména jinou hodnotovou orientací, spoustou možností seberealizace, ekonomickými podmínkami, což je spojeno i s délkou studia, následného vstupu na pracovní trh a opuštění orientační rodiny. Kuchařová a Šťastná (2009, s. 11) tvrdí, že právě výše zmíněné mezníky, jako je ukončení studia nebo opuštění domácnosti rodičů, jsou v literatuře často uváděny jako znaky přechodu do dospělosti. Avšak časové řazení událostí směřující k dospělosti ztrácí jednoznačnost a proces vstupu do dospělosti je prodlužující se, nepředvídatelný a jednotlivé fáze se objevují v různém řazení.

Mladí lidé v dnešní době již nesouhlasí s modelem vícegeneračního soužití v jednom domě. Mladá generace touží oproti starším generacím po nezávislosti a svobodě, zatímco starší generace upřednostňují být svým dětem a vnoučatům stále nablízku, například kvůli poskytování podpory, ať už směřované od starších k mladším, či naopak. Vlivů, které působí na opuštění orientační rodiny, je spousta. Významnou

roli hraje pohlaví, přičemž ženy opouštějí domácnost svých rodičů v nižším věku oproti mužskému pohlaví. U žen je uváděna nejvyšší intenzita opouštění mezi dvacátým a dvacátým šestým rokem života, zatímco u mužů je to od dvaceti čtyř let, přičemž se vysoká intenzita udržuje až do třicátého roku života. Dalším výrazným mezníkem je délka studia a zároveň také přítomnost stálého partnera a touha po samostatném bydlení. Jedinci žijící bez partnera mají nižší intenzitu odchodu z domova ve srovnání s jedinci ve vztahu. Mezi další faktory dále patří generace, počet dětí v rodině či typ orientační rodiny (Kuchařová, Šťastná, 2009, s. 13–19).

1.2 Zakládání rodin

V České republice se za posledních pár let udály změny v reprodukčním chování obyvatel. K největším změnám od devadesátých let minulého století se řadí hlavně snížení počtu dětí v rodinách a odkládání rodičovství do vyššího věku. Významnou roli v těchto změnách hrají zajisté nové formy antikoncepce a umělé přerušování těhotenství, které dovolují regulovat počet narozených dětí.

Před devadesátým rokem minulého století patřila Česká republika mezi populace, které měly vyšší úroveň plodnosti u mladých žen, průměrně kolem dvaceti až dvaceti čtyř let věku. V roce 2008 už byl průměrný věk matek při narození prvního dítěte kolem dvacátého sedmého roku života (Kuchařová, Šťastná, 2009, s. 29).

Jak uvádí Tuček a kol. (2003, s. 47), tak je stále preferována rodina s dvěma dětmi, přesto se rodinné chování stále mění. Snižují se počty dětí v rodinách, věk matek při narození prvních dětí se neustále zvyšuje. I nadále se vyskytují rodiny, které se drží tradičního rodinného modelu, ale na druhé straně roste i počet bezdětných žen. Dle autora hraje při zakládání rodiny významnou roli především vzdělání, které ovlivňuje celkový počátek rodičovství. Jelikož lidé, kteří mají vyšší vzdělání, mívají děti později kvůli delšímu studiu a náročnější přípravě na povolání.

I přes značné rozdíly mezi generacemi při zakládání rodin nepřestává být dítě a rodina velmi uznávanou hodnotou dnešních mladých lidí. Hůře se jim však hledají cesty, pokud mají aspirace dosáhnout i dalších životních cílů, které jsou pro ně v současnosti dostupnější, než byly kdysi například pro jejich rodiče či prarodiče (Tuček a kol., 2003, s. 48).

Mezi zásadní rozdíly mezi generacemi se řadí zejména již zmíněné odsouvání narození prvního dítěte do vyššího věku a dále regulace dětí v rodině. Jak uvádí Kuchařová a Šťastná (2009, s. 30) ve své publikaci, v pohledu na generace můžeme spatřit dvojitý význam věku. Věk nám určuje specifické sociální role a na druhé straně nám ukazuje, že náš život je ovlivněn a usazen do specifických historických podmínek.

Dalším rozdílem, při zakládání rodin oproti starším generacím, je jistě i ten, že se zvyšuje počet dětí, které nejsou narozeny do manželství, což do devadesátých let minulého století bylo narození dítěte do nemanželského páru na velmi nízké úrovni (udáváno méně než 9 % narozených dětí). Dnes je ve větší míře praktikováno partnerské soužití a děti se do nesezdaných rodin rodí zcela běžně a není to výjimkou (Kuchařová, Šťastná, 2009, s. 39–40). I přes to, že se zvyšuje počet dětí, které se rodí nesezdaným partnerům, je stále rodičovství spojováno s manželstvím (Tuček a kol., 2003, s. 46).

1.3 Dnešní model rodiny

Z uvedeného můžeme vidět, jak se rodina stále mění a vyvíjí, a tím pádem se mění i vztahy v rodině a mezi generacemi.

Dnešní rodina se nepotýká jen s tím, že jsou rodiče často nesezdaní, na druhou stranu je i mnoho rodin, které se rozvádí. Naše republika je na vysokých příčkách vzhledem k ostatním zemím, co se rozvodovosti týče a to i přes fakt, že počet rozvodů neklesl ani po velkém poklesu počtu sezdaných lidí.

Rozvody a mimomanželské porody se stávají v naší společnosti stále tolerovanějšími. Rostou počty neúplných rodin. Počty matek, které se samy starají o děti, také rostou. Ve srovnání s rodinami úplnými, mají tyto rodiny těžší životní podmínky (Tuček a kol., 2003, s. 50). K demografickému obrazu toto schéma již neodmyslitelně patří.

Vysoká rozvodovost má za následek i to, že vznikají tzv. „patchwork rodiny“. Je důležité podotknout, že rozvody v rodinách mají bezpochybně vliv na zdravý vývoj dětí. Na druhé straně rozvody v pozdějším věku, kdy už rodina nemá malé děti, mají také svá negativa, jak by se na první pohled nemuselo zdát. Zapříčiňují zvyšující se počty seniorů, kteří žijí osaměle (Tuček a kol., 2003, s. 48–49).

Odsouvání rodičovství, snižování počtu dětí v rodinách, vysoká rozvodovost, rodiny s nesezdanými rodiči. I to k dnešnímu modelu rodiny patří a můžeme v těchto věcech spatřovat velké rozdíly vzhledem k rodinám našich babiček či prababiček. Současná rodina se stále vyvíjí a podrobuje se změnám, které ovlivňují chování naší společnosti.

Dalším významným rozdílem v dnešních modelech rodiny je i ten, že se mění postavení rodičů. Muži se stále více zapojují do výchovy a péče o děti. Někteří jsou místo své ženy na rodičovské dovolené, což umožňuje ženě se více rozvíjet například v kariérním růstu. I toto je velkým protikladem oproti dřívějším modelům rodin (Sodomková in Socialia, 2007, s. 76).

Mezi zásadní rodinné proměny řadí Kuchařová a kol. (2019, s. 54) zejména již zmíněnou nízkou sňatečnost a to i přes to, že se za posledních pár let mírně zvýšila. Nesezdané soužití není vnímáno dnešní společností negativně, žije tak přibližně každý desátý pár. Význam, který byl dříve připisován manželství, je dnes srovnatelný s alternativními formami partnerského soužití. Dalším zásadní proměnou v rodinném životě je i vysoká rozvodovost. Odkládání rodičovství a zvyšující se průměrný věk prvorodiček je také velkým rozdílem, který můžeme mezi jednotlivými generacemi pozorovat. I přes značné rozdíly a proměny, které zasahují modely rodiny, můžeme říct, že i různé generace mají ohledně rodinného života něco společného. Sice se mění názory a postavení k manželství, ale rodina je i pro dnešní mladou generaci velmi uznávaná hodnota, která přetrvává.

2 Generace a vztahy mezi nimi

Díky moderní medicíně se lidé dožívají stále vyššího věku a jedním z následků může být i to, že v rodině se najednou vyskytuje více generací. Děti mají své rodiče, rodiče dětí mají také své rodiče a mnohdy i prarodiče nejmladších členů rodiny mají své rodiče. Ať už jsou tu rodiny tří, čtyř, možno i pěti generační, je důležité upevňovat mezigenerační vztahy a komunikaci. Tato kapitola navazuje na mezigenerační vztahy a další aspekty s nimi spojené.

Na úvod této kapitoly je podstatné osvětlit pojem generace. Je klíčové si uvědomit, že i samotný vychovatel při své práci působí na děti jako jiná generace. Je velmi důležité, aby právě mezi dětmi a vychovatelem působil pozitivní mezigenerační vztah, aby dále mohlo fungovat posilování vztahů ze strany vychovatele směřované k dětem, které by si děti měly odnést i mimo prostory školní družiny a mělo by jim být užitečné a zvnitřněné pro život.

Generaci, z řeckého *genos* = rod, můžeme chápat jako seskupení příbuzných věkových skupin, které prošly socializačním procesem v podobných historických a kulturních podmínkách. Doba trvání jedné generace uváděná na 25–30 let se v dnešním moderním světě zkracuje (Jandourek, 2001).

Významný sociolog Karl Mannheim (2007) poukazuje na pojem generace jak kvalitativně, tak kvantitativně. Pozitivisté kvantitativně chápou život jako omezenou dobu trvání, časové ohraničení, kde generace střídá generaci. Zjednodušeně se jedná o to, najít průměrnou délku trvání jedné generace, což je většinou udáváno třiceti lety. Doba učení jako prvních třicet let života, po dalších třiceti letech přichází období opouštění veřejného života. Kvalitativní popisování generace je více než chronologické uspořádání. Více se zaměřuje na současnost a upozorňuje na vlivy, které působí na dané generace, a to především na vlivy z oblasti kultury a společensko-politické.

Pro pojem generace existuje spousta dalších významů od různých autorů. Jako synonymum generace můžeme použít pojem vrstevníci či pokolení (Jandourek, 2001). Tato práce se zaměřuje na problematiku vztahů mezi jednotlivými generacemi. Především se zaměřuje na vztahy vnouče x prarodič, jelikož vztahy se střední generací

rodičů nejsou tak prozkoumaná oblast, ale i vztah vnoučete a prarodiče může hodně vypovědět o střední generaci (Rabušicová, Kamanová, Pevná, 2011, s. 9).

2.1 Prarodičovství a vztahy s vnoučaty

Na stádium prarodičovství se můžeme podívat z více hledisek. Matrimoniologická studia umožňují pohled sociologický. Z hlediska psychologie je za podstatné uváděna akceptace prarodičovství samotnými prarodiči, což ovlivňuje zejména věk, pracovní a životní situace. Je zřejmé, že se role prarodičů od minulých dob značně proměňuje, ať už se změnami rodinných cyklů, přístupem k prarodičovské roli nebo s „aktivním stárnutím“. Rabušicová, Kamanová a Pevná (2011, s. 141) dále zmiňují fakt, že k roli prarodičů v dnešní době více patří blízkost k vnoučatům sociální a emocionální, než blízkost fyzická, jako tomu bylo dříve. Hlavním důvodem je uspořádání rodin. V současné době není tak časté soužití více generací v jednom domě, tudíž babička či dědeček nejsou vnoučeti vždy na blízku. Pedagogické hledisko nahlíží na prarodiče zejména v oblasti výchovy, kde podstatnou roli hraje generace rodičů, která ovlivňuje míru zapojení prarodičů do výchovy. Francouzská autorka a zakladatelka Školy prarodičů (z překl. École des Grands-parents Suisse romande) Cesari Lusso (2008, s. 8) zdůrazňuje, že prarodičovská role není vrozená. Sama si pokládá otázku, zda je vůbec možné se na tuto sociální roli připravit. Podle autorky je to role, kterou člověk musí umět přijmout, být v ní tolerantní, jemný a hlavně tuto významnou sociální roli musí rozvíjet a budovat.

Při narození vnoučat nepřichází jen zrození nové generace, ale generace prarodičů se už neocitá ve středu rodiny, nýbrž se dostává na okraj. Přesto jsou prarodiče ve výchově malých dětí velmi důležití a měli by být zapojováni do výchovy svých vnoučat. Díky tomu prarodič lépe uchopí své nové místo v rodinném systému a pochopí svou důležitou roli potřebnosti (Irmanová in Cesari Lusso, 2008, s. 99–103). Generace rodičů hraje v oblasti vztahů mezi prarodičem a vnoučetem velkou roli. Role a chování prarodičů bývá často podřízeno představám rodičů o tom, jak by se měl prarodič k vnoučatům chovat a jak moc by se měl angažovat na jejich výchově. Bohužel kvůli těmto požadavkům ke generaci prarodičů může mnohdy dojít až k emocionální otupělosti a jednotlivé generace se v rodině mohou odcizit (Rabušicová, Kamanová, Pevná, 2011, s. 142).

Vztah prarodiče k vnoučeti je ovlivňován a utvářen mnoha okolnostmi. Matějček a Dytrych (1997, s. 25) uvádějí mezi zásadní faktor, zda se jedná o první či druhé vnouče. Tedy o to, zda se prarodič do své nové sociální role dostává či už nějaké vnouče má. Vztah, který se bude mezi vnoučetem a prarodičem utvářet, ovlivňuje i to, kolik sám měl prarodič dětí a kterému z nich se potomek narodí. Velkou roli v tom hraje i skutečnost, zda se vnouče narodí synovi nebo dceři. Neméně podstatný je i vztah ke svému dítěti a jeho partnerovi, i to ovlivňuje budoucí vztah prarodiče a vnoučete. Všechny tyto faktory se vzájemně prolínají a vytváří specifické vztahy uvnitř rodiny mezi jednotlivými generacemi.

Vztah i chování prarodičů k vnoučatům je ovlivněn mnoha faktory, které se vzájemně prolínají a ovlivňují. Zmíněn byl dále fakt, že vztah je ovlivněn rolí prostřední generace, rolí rodičů. Chování prarodičů a jejich vztah k mladším generacím můžeme dle Matějčka a Dytrycha (1997, s. 10–110) rozdělit na několik modelů:

- Vládce rodiny

Takový typ prarodiče je velmi uznávanou autoritou a nikdo se mu nesnaží odporovat. Málo při svých rozhodnutích pohlíží na přání svých dětí a vnoučat. Mladší generace k nim mají respekt, ale může se vyskytnout i skrytý hněv na jejich autoritářskou roli, která i přesto zůstává nedotčena.

- Protektoři

Dalším modelem prarodičů jsou protektoři, kteří svá vnoučata opatrují a chrání je. Rádi za ně rozhodují, střeží je, omlouvají jejich chování. Často těmto prarodičům chybí míra tolerance, obviňují rodiče, že neumí vychovávat a od vnoučat požadují chování, dle jejich představ.

- Obětavci

Pro tyto prarodiče mají vnoučata velký význam a jsou pro ně jednou z nejpodstatnějších hodnot v životě. Na druhou stranu jsou tu i „obětavci“, kteří si tímto chováním chtějí připoutat pozornost ostatních a chtějí být za svou velkorysost chváleni. Chtějí na sebe upozornit, a to zejména v situaci, kdy mají pocit, že je jejich děti a vnoučata přehlížejí a nevěnují jim dostatek pozornosti.

- Prarodiče, co žijí nový život

Zmíněný typ se dostává zároveň do role prarodiče a rodiče, což v dnešní společnosti není nic neobvyklého vzhledem k popsané problematice v kapitole 1. Ženy buď odsouvají mateřství, nebo si v pozdějším věku najdou nového partnera a mají s ním další děti a vytváří tzv. patchwork rodiny. U tohoto typu prarodiče je obvyklé, že dává přednost svému vlastnímu dítěti před vnoučetem.

- Opuštění prarodiče

Tito prarodiče mají vzdálený emocionální vztah se svými dětmi a vnoučaty, které o ně nejeví zájem ani v případě nemoci či jiné závažné situace. Častým důvodem je vzdálenost bydlišť a to je i omluvou pro to, proč děti a vnoučata nemají zájem o styk s prarodičem.

- Ostatní

Vztahy mezi generacemi se neustále proměňují a vyvíjejí, občas se vyskytne konflikt či nedorozumění, což není nic neobvyklého. Jak říká Matějček a Dytrych (1997, s. 110) „*Lidský život je neuvěřitelně proměnlivý a podléhá nově vzniklým životním situacím, které se objevují jak na straně prarodičů, tak na straně jejich dětí a vnoučat.*“

Pro stárnoucí prarodiče jsou velmi důležité potřeby, které se váží na pocity jistoty, bezpečí, podpory a zároveň potřeba komunikace. Právě tyto potřeby mohou prarodičům uspokojovat vnoučata. Pro vnoučata je také vztah k prarodičům velmi podstatný, jelikož ve svých prarodičích vidí vzor, jak zvládat životní situace v pozdějším věku (Rabušicová, Kamanová, Pevná, 2011, s. 145–149).

Prarodič svou důležitou roli sehrává i při krizových situacích v rodině a může být velmi významným pomocníkem. Jak je již výše zmíněno, rozvody a patchwork rodiny patří k dnešním tolerovaným a častým modelům rodiny. Právě, když je rodina z tohoto či jiného důvodu narušena, prarodič může poskytovat pomoc. Je uváděno, že se spíše angažují prarodiče z matčiny strany. Prarodiče z otcovy strany se častěji ocitají s vnoučaty v odloučení při zátěžových situacích v rodinách, například při rozvodu (Rabušicová, Kamanová, Pevná, 2011, s. 145–149).

2.2 Mezigenerační učení

Učení mezi generacemi nemusíme chápat jen v souvislosti s rodinou, která nás může napadnout jako první instituce, ve které se generace navzájem učí. Jak uvádí Rabušicová a kol. (2011, s. 35–36), učení nemusí probíhat jen mezi generacemi uvnitř rodiny, ale mezi různými generacemi obecně. Například ve škole, v institucích pro výchovu mimo vyučování a volný čas nebo v pracovním kolektivu.

Mezigenerační učení v rámci rodiny znamená osvojování si poznatků, zkušeností a postojů, a to v oboustranném směru, od mladší generace ke starší, tak i směřované od starší generace k té mladší. Učení se odehrává při činnostech, kterých se účastní generace rodiny – děti, rodiče či prarodiče (Rabušicová, Kamanová, Pevná, 2011, s. 15).

Mezigenerační učení můžeme rozdělit na neformální a informální. Kurzy, programy nebo aktivity, které mohou navštěvovat děti s rodiči či prarodiči, se podílejí na neformálním mezigeneračním učení. Poskytovatelem těchto programů jsou především školy, neziskové organizace či instituce pro volný čas a mimoškolní výchovu. Tyto programy poskytují prostor pro mezigenerační učení všech generací obecně, nejenom pro generace uvnitř jedné rodiny. Nabídka těchto aktivit a programů se u nás poskytuje bohužel v malé míře (Rabušicová, Kamanová, Pevná, 2011, s. 15–47).

Oproti tomu informální učení mezi generacemi probíhá v rodině, kdy se sami členové podílejí na aktivitách bez pomoci ostatních organizací. Členové rodiny se vzájemně učí při nejrůznějších situacích (Rabušicová, Kamanová, Pevná, 2011, s. 15–35).

Mezigenerační učení může být záměrné i nezáměrné, vědomé, nevědomé. S porovnáním k obvyklým typům učení můžeme říci, že může být kognitivní, verbální, sociální, dále také senzomotorické a především celoživotní. Znakem mezigeneračního učení je rozložení pozornosti na jednotlivce z různých generací. Ať už jsou to ob generace nebo generace, které jdou za sebou (Rabušicová, Kamanová, Pevná, 2011, s. 35).

2.2.1 Modely mezigeneračního učení v rodině

Na základě výzkumného šetření Rabušicová a kol. (2011) stanovili čtyři základní modely mezigeneračního učení v rodinách. Modely jsou sestaveny na základě podmínek, při nichž je učení v rodinách realizováno. Žádná rodina nepatří jednoznačně pod určitý model, ale vždy jsou určité převládající prvky, které rodinu a její učení pod určitý model přiřadí.

Prvním modelem je „*Otevřený sdílející rodinný model*“, který je charakterizován častými styky a kontakty v rámci rodiny. Členové rodiny jsou si blízcí a vzájemně se respektují. Učení uvnitř této rodiny probíhá obousměrně, od mladších generací k těm starším a naopak. Dalším typem je „*Respektující sestupný rodinný model*“. I u tohoto modelu je dominantní obousměrné učení. Ve středu a zájmu rodiny je zejména mladší generace, ke které se směřuje pozornost. U „*Vzestupného rodinného modelu*“ je dominantní starší generace a převažují zde znaky tradiční rodiny. Generace žijí spolu a mají intenzivní kontakty. Mezigenerační učení je spíše jednosměrné, přičemž se jedná o učení směřované od starší generace k mladší. Posledním popsáním modelem je „*Otevřený nesdílející rodinný model*“. Zde je typická malá intenzita kontaktů mezi členy rodiny. Členové rodiny od sebe žijí daleko a nejsou spolu v častém kontaktu, tudíž záměrné mezigenerační učení uvnitř tohoto rodinného modelu nemusí probíhat, nebo jen ve velmi malé míře.

Autorky tvrdí, že obousměrné učení v rámci rodiny, při kterém se členové vzájemně respektují, dokáže upevňovat mezigenerační vztahy a přispívá k udržení rodinné stability.

2.3 Mezigenerační konflikt

Konflikt můžeme jednoduše charakterizovat jako nedorozumění mezi lidmi. (Jirsáková a kol., 2005, s. 28). Sociální konflikt, kam řadíme i mezigenerační, můžeme označit za spor mezi různými skupinami. Nemusí mít vždy jen negativní dopad a může ovlivnit také dynamiku společnosti (Jandourek, 2001, s. 129). Jednou z příčin, proč k mezigeneračním konfliktům dochází, je nepochopení generací navzájem. Každá generace vyrůstá za jiných historických a socioekonomických podmínek a tím se jedna od druhé liší. Často jedna generace k té druhé chová nesmyslné a předpojaté názory,

kteře mnohdy nejsou založeny na osobní zkušenosti, ale tyto názory a předsudky člověk přejímá od okolí, ať už z rodiny, z výchovných institucí nebo z médií. Přesto se mezigenerační konflikty řadí k často se vyskytujícím sporům ve společnosti. Mezigenerační konflikty se vyskytují jednak ve společnosti obecně, tak i v rodině. Konflikty ovlivňují naše prožívání a odrážejí se i ve vztazích, které chováme k druhým lidem, a je důležité s nimi umět pracovat. S tím je následně spojena i vzájemná komunikace (Jirsáková a kol., 2005, s. 26–31).

2.3.1 Ageismus

Diskriminace vůči stáří neboli ageismus. Tento předsudek je založen na chybném pochopení jednotlivých fází lidského života a vytváří stereotypy o lidech pouze pro jejich příslušnost k určité věkové kategorii. Připisuje je jim charakteristiky, které mohou platit i na generace mladých lidí. Příkladem může být smýšlení o seniorech jako o neužitečných, pasivních, méněcenných apod. (Jirsáková a kol., 2005, s. 21–23).

Autorka dále zmiňuje některé z hlavních předsudků, které se na vytváření ageismu podílejí, za což pokládá především nemoc, jelikož spousta seniorů trpí zdravotními problémy a to se odráží i na kvalitě jejich života. Dalším a také podstatným předsudkem je fyzický vzhled. Stáří s sebou přináší vrásky a fyzické změny. Kromě fyzických změn přichází také změny duševní. Tyto předsudky a stereotypy jsou důsledkem ageismu a špatného chápání života starých lidí.

Jak je již výše uvedeno, stereotypy a předsudky často přejímáme od svého okolí a je velmi důležité se stereotypům vyhnout a nevytvářet je. Nejenom stereotypům vůči starším lidem, ale vůči lidem obecně. I v tomto ohledu můžeme spatřovat v práci vychovatele velký potenciál, se kterým by mohl pracovat a vytvářet u dětí zdravý vztah ke svému okolí a ke starším lidem.

2.3.2 Komunikační bariéry

Ke konfliktům dochází i na základě komunikačních bariér. V komunikaci s druhými lidmi je velmi podstatné potlačit vlastní egocentrismus a druhého člověka umět v komunikaci respektovat. Mezigenerační komunikace je důležitá pro udržení

a prohlubování zdravých vztahů mezi jednotlivými generacemi, které se navzájem musí pochopit. Je známo, že se od sebe generace odlišují v mnoha pohledech.

Dnes k udržení mezigenerační komunikace značně přispívají moderní technologie v domácnostech. Není neobvyklé, že děti vlastní mobilní telefon či jiné elektronické zařízení, ze kterého mohou komunikovat s lidmi. Fyzická blízkost prarodičů a vnoučat není v takové míře jako kdysi, ale tyto moderní technologie mohou podpořit vzájemnou komunikaci a vztah, aby nedocházelo k úplnému odloučení či odcizení.

Rabušicová, Kamanová a Pevná (2011, s. 73–77) ve své publikaci uvádějí, že generace můžeme chápat jako jednotlivé kultury, a tudíž mezigenerační komunikaci je možné označit jako interkulturní. Vypovídají o tom zejména velké rozdíly mezi jednotlivými generacemi, ať už se jedná o rozdíly ve fyzické či duševní oblasti a samozřejmě odlišné zkušenosti, které jsou dány jinými poměry, ve kterých jednotlivé generace vyrůstaly.

Autorky dále zdůrazňují důležitost mezigenerační komunikace a poukazují na stereotypy a kategorizování, které působí na samotný zrod a průběh dané komunikace. Interakce mezi jednotlivými generacemi je velmi důležitá a nápomocná v odstraňování mezigeneračních stereotypů, což se týká především osob z mladších generací, které se ve větší míře komunikaci se starší generací vymezují.

Jirsáková (2005, s. 62–63) uvádí mezi bariéry komunikace především neochotu a lenost komunikovat. Podstatnou roli v komunikaci hrají i hodnoty daného člověka, jeho charakter a temperamentové vlastnosti, ať už jde o člověka netrpělivého, výbušného, urážlivého či apatického. Tyto překážky uvádí autorka vedle egocentrismu jako zásadní. Mezi překážky, které mají velký vliv na komunikaci mezi jednotlivými generacemi, můžeme řadit diskriminaci vůči věku, neboli ageismus, dále poměry, ve kterých člověk z dané generace vyrůstal. Velkou roli v komunikaci hraje i vzdělání, osobností rozvoj a seberealizace. Výše jsou moderní technologie uváděny jako pozitivum při podpoře mezigenerační komunikace, ale i tyto technologie mohou mít negativní vliv na komunikaci, pokud se v nich daný člověk není schopen orientovat nebo se v nich orientovat odmítá, což se může týkat především starších generací.

Ve vzájemné komunikaci je potřeba hledat společná témata a komunikaci mezi generacemi podporovat. I zde můžeme zřít potenciál vychovatele ve školní družině, který by mohl uchopit a podporovat.

2.4 Mezigenerační solidarita

Pojmem solidarita, z latinského slova *solidare* neboli zpevnit, bývá označován jako pocit soudržnosti a vzájemnosti jednotlivců u různých sociálních celků (Jadnourek, 2001, s. 233).

Sounáležitost a jednotu mezi dětmi, rodiči a prarodiči můžeme označit jako solidaritu mezigenerační. Mladší generace, ať už v rodině, či mimo ni, spíše mezigenerační solidaritu zlehčují a větší podstatu přikládají konfliktům, přičemž ve srovnání s generacemi staršími je to přesně naopak. Generace prarodičů se snaží zamezovat vzniku mezigeneračních konfliktů a více se zaměřují na udržení a prohlubování solidarity (Rabušicová, Kamanová, Pevná, 2011, s. 77–80).

Možný a kol. (2004) tvrdí, že i přes stále rostoucí osamostatňování jedinců a jejich životů, se v České republice projevují silné mezigenerační vztahy v rodinách a s tím i mezigenerační solidarita.

S těmito pojmy souvisí i mezigenerační výpomoc, která se v naší společnosti stále primárně připisuje rodině. Pomoc od institucí formálních se v naší společnosti využívá v případech, kdy už rodina – neformální instituce – není schopna pomoci nebo je její pomoc nedostatečná (Kuchařová a kol., 1997). Jedná o mnoho oblastí, které mezigenerační výpomoc obsahuje, ať už pomoc fyzická nebo materiální. Výpomoc může směřovat od mladších generací k těm starším, kdy se děti starají o své stárnoucí rodiče. Výpomoc může samozřejmě fungovat obousměrně, kdy naopak stárnoucí rodiče pomáhají svým potomkům zabezpečit hlídání svých vnoučat (Kuchařová, Šťastná, 2009, s. 89–104).

S mezigenerační výpomocí můžeme uvést i další pojem *sendvičová generace*. Jedná se o jedince ve středních letech, kteří se ocitají uprostřed tzv. „sendviče“, jelikož zabezpečují a starají se o své děti a zároveň poskytují pomoc svým stárnoucím rodičům.

Do všech těchto okolností mají svá zaměstnání a je na ně kladen velký tlak v mnoha sférách jejich života (Kučerová, 2018).

Sendvičová generace je úzce spojena se situací, která je v práci několikrát zmiňována. V naší společnosti je obvyklé, že se nejdříve snaží potřeby stárnoucích rodičů zabezpečit rodina sama, až po vyčerpání možností se obrací na institucionalizovanou pomoc, a i to je důsledkem toho, že se střední generace ocitá uprostřed a zprostředkovává pomoc svým dětem a rodičům, což je nesmírně psychicky náročné (Kučerová, 2018).

Kultivování a vytváření pozitivních vztahů mezi jednotlivými generacemi má primárně za úkol rodina. Patříčná výchova přispívá ke kultivaci jedince a jeho vztahům k ostatním lidem. Zprostředkovávat podporu pomocí výchovného působení mohou i výchovné instituce, které mají příležitost svou činností přispívat k ovlivňování jejich kvality.

3 Školní družina

Školní družina je instituce pro výchovu mimo vyučování. Místo, kde se děti učí, aniž by o tom věděly. Učí se smysluplně trávit svůj volný čas, rozvíjí svůj potenciál a jsou ve společnosti vrstevníků. Vychovatel má možnost přizpůsobovat aktivity a působení specifikům vychovávané skupiny. Má možnost zařadit témata a aktivity s ohledem na svou kreativitu, samozřejmě všechny aktivity vycházejí z dílčích cílů školních vzdělávacích programů. I tak je zde prostor pro uchopení tématu mezigeneračních vztahů a jejich podpory v této instituci.

V této kapitole je představeno zájmové vzdělávání a vybrané zařízení, jeho cíle, chod a dokumentace.

3.1 Zájmové vzdělávání

Školní družina je školské zařízení, které řadíme pod zájmové vzdělávání. Účastí na zájmovém vzdělávání jedinec nedosahuje určitého stupně vzdělání, jako je to například po absolvování základní, střední či vysoké školy. Jedinec nabývá kompetence, které pozitivně ovlivňují jeho individuální rozvoj a snaží se působit na psychohygienu.

Mezi další školská zařízení, která poskytují zájmové vzdělávání, patří střediska volného času, která se věnují konkrétním zájmovým oblastem nebo zasahují do více oblastí. Mezi jejich úkoly patří poskytování materiální, metodické a odborné pomoci účastníkům, tak i školám a školským zařízením. Snaží se o pozitivní působení a harmonický rozvoj osobnosti účastníků a o rozvíjení jejich talentu a nadání. Věnují se dlouhodobým i krátkodobým aktivitám. Příkladem krátkodobých aktivit může být pořádání kurzů nebo zotavovacích akcí (Vyhláška č.74/2005 Sb.).

Školní klub si je se školní družinou velmi blízký. Rozdílem je věk účastníků, kteří kluby a družiny navštěvují. Školní kluby navštěvují zpravidla žáci druhého stupně základních škol, ale docházet sem mohou i žáci prvního stupně, kteří nebyli přijati do školní družiny (MŠMT, dostupné z: <http://www.msmt.cz>).

Zájmové vzdělávání ve školských zařízeních zabezpečuje kvalifikovaný personál. Ukotveno je to v zákoně č. 563/2004 Sb., který definuje, že tuto činnost může provádět vychovatel, pedagog volného času nebo učitel (Zákon č. 563/2004 Sb.).

Zájmové vzdělávání je poskytováno všem bez rozdílů. Cílem je rozvíjení nadání a talentu, ale také působení v oblasti prevence sociálně patologického chování. Účastníci jsou přijímáni bez selekce, vzdělávání je poskytováno všem bez rozdílů ohledně původu, rasy či vyznávaného náboženství.

Mezi funkce zájmového vzdělávání, které určuje MŠMT, patří funkce výchovná, vzdělávací, kulturní, preventivní, zdravotní a sociální.

Instituce pracují podle svých školních vzdělávacích programů, které si samostatně vypracují. Tento dokument obsahuje informace o daném zařízení, skladbu činností, cíle a obsah vzdělávání (MŠMT, dostupné z: <http://www.msmt.cz>).

3.2 Specifika školní družiny

Zájmové vzdělávání, které se odehrává ve školních družinách, se orientuje zejména na žáky prvního stupně základních škol a snaží se pozitivně působit na trávení jejich volného času. Řídí se zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.

Školní družiny jsou umístěny zpravidla v budovách základních škol a žáci je navštěvují v čase mimo povinné vyučování. Chod školních družin se řídí podle vyhlášky MŠMT č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání.

Smysluplné trávení volného času dětí a mládeže rozvíjí jejich nadání a talent, což může pozitivně ovlivňovat jejich budoucí uplatnění v profesním životě. Děti a mládež, které mají zabezpečenou oblast volného času a umí ji efektivně využívat ke svým potřebám, se mohou vyhnout sociálně-patologickým rizikům a chování (MŠMT, dostupné z: <http://www.msmt.cz>).

Školní družiny mají kapacitu 30 přihlášených žáků, kteří ji navštěvují po skončení povinného vyučování. Provoz družin se liší, jedná se o odpolední hodiny, zpravidla do 16:00. V odpoledních hodinách družiny navštěvují přihlášení žáci. Některé školy mají v provozu družiny i v ranních hodinách před začátkem vyučování. V této době mohou zařízení navštěvovat i nepřihlášení žáci prvního a druhého stupně (Vyhláška MŠMT č. 74/2005 Sb.).

3.3 Vzdělávací činnost školních družin

Činnost školní družiny nelze chápat jako pouhou sociální službu nebo „hlídání dětí“. Obecným cílem je výchova, která se zaměřuje na danou dobu a místo, ve které se odehrává. Dnešní doba je charakteristická rychlými změnami, které se odrážejí v mnoha oblastech.

Typická je potřeba vzdělávání a zvyšování kvalifikace, stálé učení se novým dovednostem, schopnost spolupráce a umění žít s různými kulturami a generacemi vedle sebe (Pávková, Hájek, 2003, s. 11–13).

Školní družiny zajišťují žákům vyplnění volného času po skončení vyučování a před jejím začátkem. Cílem výchovné činnosti školních družin je harmonický rozvoj osobnosti, duševní, tělesný a sociální vývoj daného žáka s ohledem na jeho individuální a věkové zvláštnosti. K dosažení daného cíle se využívá rozumová, mravní, tělesná, estetická a pracovní složka výchovy (Pávková, Hájek, 2003, s. 11–13).

Činnosti ve školních družinách jsou plánované, ale zároveň je zde prostor k tomu pružně reagovat na nastalé situace a ponechat žákům prostor i pro spontánní aktivity, jejich požadavky a přání. Důraz je kladen také na pobyt venku, který pomáhá žákům se po vyučování zregenerovat a odpočinout si. V činnostech se klade důraz na vlastní projevení a aktivitu žáka. Využívají se individuální, skupinové a frontální formy práce.

Mezi funkce se řadí výchovná, vzdělávací a rekreativní. Tyto funkce se plní následujícími činnostmi. Po skončení vyučování se realizují *odpočinkové aktivity*, následují aktivity *rekreační*, *zájmové* a následně probíhá *příprava na vyučování* (Pávková, Hájek, 2003, s. 16).

Odpočinková činnost se zařazuje jako první po příchodu žáků do oddělení. Je zvolena klidová činnost, při které má žák možnost si odpočinout a nepřetěžovat své fyzické a duševní síly. Mělo by dojít k odstranění únavy po vyučování. Příkladem může být poslech pohádky či relaxační hudby. Žák by měl mít možnost si zvolit polohu, která mu bude pohodlná, aby mohlo dojít k odstranění únavy (Pávková, Hájek, 2003, s. 16–19).

Sport a pohyb se nejčastěji zařazuje do *rekreačních činností*. Cílem je zregenerování sil pomocí aktivního odpočinku. Ideální je realizace těchto činností venku formou organizovaných nebo spontánních her (Pávková, Hájek, 2003, s. 17).

Zájmová činnost rozvíjí žáka v jeho nadání. Může být zaměřena na sport, hudbu, technické dovednosti aj. a jejím cílem je, aby si žák osvojil nové dovednosti, schopnosti či návyky, a také aby mu aktivita přinášela radost a uspokojení, vycházející z jeho individuálních potřeb a zájmů. Žáci se pomocí zájmových aktivit seberealizují. Vlastní aktivita je dominujícím prvkem daných činností (Pávková, Hájek, 2003, s. 17).

Příprava na vyučování může být jednak chápána jako pomoc a dohled nad vypracováváním domácích úkolů, které žák dostává ve škole. Rodiče dávají písemný souhlas, že si žák může za dohledu vychovatele zpracovávat domácí úkoly, ten však úkoly neopravuje, pouze dohlíží a poukazuje na případné chyby. Tato příprava na vyučování se týká především dětí, které tráví ve družině čas do delších odpoledních hodin.

Přípravu na vyučování dále můžeme chápat jako získávání nových dovedností a poznatků při výše zmíněných činnostech nebo procvičování učiva za pomocí didaktických her (Pávková, Hájek, 2003, s. 17).

Cíle, na které navazují realizované činnosti, se týkají získávání a prohlubování poznatků, dovedností, vědomostí a návyků. Žák by měl mít kompetenci dané dovednosti a vědomosti využívat v praxi a při řešení problémů. Činnosti dále směřují k všestrannému rozvoji osobnosti, posilují jeho fyzickou, psychickou a sociální samostatnost.

Každá základní škola je povinna mít zpracovaný školní vzdělávací program, který je vytvořen na základě rámcově vzdělávacího programu. Program školní družiny je povinnou součástí školního vzdělávacího programu dané základní školy. Činnosti vycházejí z cílů uvedených ve školním vzdělávacím programu, avšak je zde volný prostor pro zvolení tématu, metod a prostředí. Důležité je, aby všechny realizované činnosti byly cílené (Pávková, Hájek, 2003, s. 57).

Činnosti dále vedou k rozvíjení klíčových kompetencí, které jsou uvedeny v rámcově vzdělávacím programu, ze kterého vychází vzdělávací program školní družiny. Jedná se o:

- Kompetence k učení,
- Kompetence k řešení problémů,
- Komunikativní kompetence,
- Sociální a interpersonální kompetence,
- Občanská kompetence,
- Kompetence k trávení volného času.

3.4 Úloha vychovatele

Pracovní náplň vychovatelů je popsána v pracovní smlouvě či ve vnitřním dokumentu školy. Nejedná se pouze o přímou práci s dětmi. Vychovatel by měl dodržovat BOZP, měl by dbát na dodržování hygienických návyků a jejich upevňování u svých žáků.

V jeho kompetenci by dále mělo být umění vytvářet pro své žáky pestrou skladbu činností, které se podílejí na výsledku výchovné činnosti a následně průběh činností zaznamenávat do příslušné dokumentace (Hájek, 2003, s. 39).

Dokumentace, kterou je vychovatel povinen vést obsahuje seznam žáků, jejich příchody a odchody z oddělení a týdenní skladbu činností s danými cíli (Pávková, Hájek, 2003, s. 47).

Vychovatel by měl být seznámen s učivem, které jeho žáci probírají, aby na něj mohl při svých aktivitách navazovat. Měl by dále spolupracovat s učiteli a účastnit se pedagogických porad. Průběžná komunikace s rodiči je dalším podstatným bodem při této profesi. Neméně důležitá je i propagace činnosti daného oddělení (Pávková, Hájek, 2003, s. 39).

V kompetenci vychovatele není primárně práce zaměřena na předávání vědomostí, jako je tomu například při běžném vyučování. Výchovná práce by neměla

být směřována k výkonu žáka, ale především k osvojení určitých sociálních dovedností, kde by právě podpora mezigeneračních vztahů mohla najít své místo. Sociální dovednosti si žák přejímá pomocí sociálního učení, které se skládá z modelování, hraní rolí, zpětné vazby, což by následně mělo vyústit k přenosu dovedností do žákovy běžného každodenního chování (Pávková, Hájek, 2003, s. 85–90).

Školní družina jako výchovná instituce má primárním cílem výchovu. Vychovatel má prostor reagovat na potřeby svých žáků, na dané okolnosti a současné dění. Vychovatelé s dlouholetou praxí se setkávají s mnoha skupinami žáků, které jsou odlišné. Mají jiné potřeby, zájmy a jsou ovlivněny jinou dobou. Vychovatel by měl na tyto podněty reagovat a přenášet změny do svého působení. Mění se zájmy dětí, do popředí se dostávají komunikační technologie, doba vyžaduje jiné nároky, mění se vztahy mezi lidmi a důraz je kladen na umění spolupracovat. Kultivace vztahů ke starším generacím žáka ovlivňuje v jeho osobním, ale i budoucím profesním životě. Vychovatel má prostor na tuto problematiku reagovat při svém výchovném působení a může žáky pozitivně vést k osvojování si sociálních dovedností a kladným mezigeneračním vztahům.

4 Empirická část

Sám vychovatel na děti působí jako osoba starší, jako příslušník starší generace. I ve vztahu vychovatel x žák musí fungovat mezigenerační vztah a komunikace, aby se vychovatel mohl podílet na podpoře vztahů, kterou by si děti měly jeho výchovným působením zvnitřnit. Důležitým faktorem při podpoře vztahů je akceptace samotným žákem, interiorizace a následná exteriorizace chování je tím nejdůležitějším a hlavním výsledkem jakéhokoliv výchovného působení na žáky.

4.1 Cíl výzkumu

Empirická část se zaměřuje na popsání práce vychovatelů ve školních družinách ve vztahu k mezigeneračním vztahům. Cílem je zjistit, zda vychovatelé zařazují do programů témata a aktivity, které vedou k posilování mezigeneračních vztahů a k podpoře komunikace dětí se staršími generacemi. Pomocí kvalitativního šetření je popsáno, jak vychovatelé vnímají vztahy a postoje dětí ke starší generaci a jakou důležitost přikládají rozvoji a podpoře mezigeneračního vztahu u dětí.

Hlavní výzkumná otázka se zabývá tím, jakým způsobem vychovatelé školních družin podporují mezigenerační vztahy u dětí.

Výzkum také analyzuje, jak vychovatelé vnímají a hodnotí postoje a chování svých žáků ke starším generacím. Dále se zabývá otázkou, zda vychovatelé při své práci vnímají vztahy mezi generacemi, které jsou u daných žáků v rodině, z čeho usuzují a zda s těmito skutečnostmi pracují, popřípadě jakým způsobem.

Za přínosné poznání je považováno také zjištění, jakou důležitost přikládají vychovatelé této problematice, jaké vidí přínosy v podpoře vztahů mezi generacemi.

Výzkum se snaží poznat, jakým způsobem a zda vůbec, s danou problematikou vychovatelé pracují, zda jde o plánované činnosti, zda volí k podpoře vztahů nahodilé situace a reagují na ně, či volí jiné metody práce. V centru zájmu je i poznání daných aktivit, které realizují pro své žáky, jak se při těchto aktivitách žáci chovají, jak je prožívají. Důležité je i poznání toho, jestli vychovatel vidí výsledky své působení v tomto ohledu, jak je hodnotí, popřípadě jak s nimi dále pracuje.

Před realizací výzkumu byly stanoveny hlavní a dílčí výzkumné otázky, které zastřešovaly otázky pokládané respondentům.

Hlavní výzkumná otázka:

- Jakým způsobem vychovatelé školních družin podporují výchovu k mezigeneračním vztahům u dětí?

Dílčí otázky:

- Jak vychovatelé vnímají důležitost tématu pro plánování činností v ŠD?
- Jak vychovatelé vnímají postoje dětí v ŠD ke starší generaci?
- Jaké aktivity realizují pro podporu mezigeneračních vztahů?
- Jakým způsobem se objevuje téma mezigeneračních vztahů v plánu činností ŠD?

4.2 Sběr dat

Pro zkoumání dané problematiky byl zvolen kvalitativní výzkum, který poskytuje nenumerologický pohled na danou problematiku. Kvalitativní výzkum pracuje na základě analýzy informací, ze které se pomocí dedukce a indukce snaží vyvozovat závěry a odpovědi na výzkumné otázky. Zkoumání daného jevu přímo v přirozeném prostředí, pružnost výzkumu a možnost reagovat na vzniklé situace, hloubkové zkoumání dané problematiky, to vše se řadí k výhodám kvalitativního výzkumu. Jeho cílem je podrobné popsání a porozumění zkoumaného jevu (Hendl, 2008, s. 48–61).

Ve srovnání s výzkumem kvantitativním, se výsledky výzkumu kvalitativního nemusejí dát tak lehce zobecnit a jejich platnost je kontextuální. Důvodem je, že kvalitativní výzkum se zaměřuje zejména na menší celky a procesy v nich. Kvantitativní výzkumy mají makro zaměření a sledují větší celky, tudíž se jejich výsledky dají zobecnit (Hendl, 2008, s. 48–61). Na základě tohoto výzkumu budou získány informace o tom, jaké aktivity vybraní respondenti volí pro podporu mezigeneračních vztahů, jak nahlížejí na danou problematiku a jak hodnotí a vnímají postoje svých žáků ke starším lidem.

Jako metoda pro kvalitativní výzkum byl zvolen polostrukturovaný rozhovor. Tato metoda umožňuje tazateli flexibilitu. Před realizací výzkumu si tazatel připraví otázky a okruhy, které ho v rámci daného výzkumu zajímají. Výhodou této metody je zejména možnost volby pro tazatele, v jakém pořadí položí otázky, zda nějakou vynechá či přeformuluje. Je prostor reagovat na odpovědi respondenta, předem připravené otázky si tazatel může přizpůsobit průběhu rozhovoru (Hendl, 2008, s. 174).

Před realizací výzkumu byly stanoveny otázky k rozhovoru (Příloha A), které se odvíjely od výzkumných otázek. Zvolená metoda ke sběru dat umožnila být v rozhovoru s respondenty flexibilnější, reagovat na dané odpovědi, doptat se nebo nějakou předem připravenou otázku zcela vynechat.

Jako výzkumný vzorek byli zvoleni vychovatelé školních družin z Královéhradeckého kraje. Ve výsledcích výzkumu jsou respondenti uváděni pod zkratkami R1, R2, R3, R4, R5 z důvodu anonymizace.

Tabulka č. 1 – Charakteristika respondentů

<i>Respondent</i>	<i>Pohlaví</i>	<i>Délka praxe</i>	<i>Působíště</i>
R1	Žena	20 let	Město – 10 000 obyvatel
R2	Žena	16 let	Vesnice
R3	Žena	4 roky	Vesnice
R4	Žena	4 roky	Vesnice
R5	Žena	7 let	Město – 10 000 obyvatel

V době, kdy měly být rozhovory pořizovány, nastala v České republice pandemie Koronaviru a bylo nutno dodržovat vládní nařízení, čímž pádem bylo nutno dodržovat i omezení volného pohybu osob. V důsledku této situace nemohly být rozhovory pořizeny osobně s vychovateli v prostředí školních družin, z tohoto důvodu byla zvolena alternativní cesta pro získání dat.

Tato nepříjemná situace zapříčinila zavření všech stupňů škol, včetně základních. Tudíž ani školní družiny během tohoto období nefungovaly. I tato skutečnost by se na výsledcích výzkumu mohla odrazit, jelikož se aktuálně a primárně řešila bezpečnostní opatření a zajištění hygienických podmínek v prostorách škol.

Prvotně byli kontaktováni ředitelé základních škol s prosbou o kontakt na ochotného vychovatele, který by byl schopen rozhovor vykonat online. Následovala komunikace s vychovatelem, domluvení vhodného termínu a času. Rozhovory se odehrávaly online přes sociálně sítě, na kterých je možnost hovoru (Facebook, Skype). Respondent byl obeznámen s tématem a cílem výzkumu a poté následoval přibližně čtvrt hodinový rozhovor, který byl za souhlasu respondenta nahrán na mobilní telefon. Po skončení rozhovoru byl poskytnut prostor pro respondenta, zda by chtěl doplnit něco, co je z jeho pohledu k tématu důležité dodat a nebylo to zmíněno. Respondent byl požádán o svolení případného zpětného kontaktu, kdyby při kódování byla potřeba daná odpověď osvětlit za účelem správné analýzy.

4.3 Metoda analýzy dat

Pro analýzu dat je důležité kódování. Kód charakterizuje danou část výpovědi a je podstatný pro interpretaci výsledků (Hendl, 2008, s. 228–247). Pro zpracování výsledků bylo využito otevřené kódování, při kterém se dané výpovědi pročítají a postupně se jim přiřazují kódy. Kódování u této metody může být variabilní. Může se přistupovat s předem připravenými kódy, které se doplňují o nové, nebo se při analyzování odpovědí kódy tvoří pro jednotlivá slova, odstavce či celé odpovědi (Hendl, 2008, s. 247).

Jednotlivé výpovědi byly několikrát přečteny, dále byly zanalyzovány odpovědi a následovně se začaly tvořit kódy, které charakterizovaly danou odpověď či daný odstavec. Po nakódování všech rozhovorů se začaly jednotlivé kódy porovnávat, hledat rozdíly a byly spojeny do výsledných kategorií.

4.4 Analýza výsledků

Po důkladné analýze dat byly vytvořeny kódy, které na základě podobnosti byly spojeny do následujících pěti kategorií:

- Vztahy vychází z rodiny,
- Význam napříč společnostmi,
- Iniciativní podpora,

- Neustála výchova k podpoře vztahů,
- Nenahraditelná zkušenost.

4.4.1 Vztahy vychází z rodiny

Kódy charakterizující tuto kategorii: rodina, výchova, prostředí, čas, blízkost

Tato kategorie popisuje, jak vychovatelé vnímají a hodnotí vztahy svých žáků ve školních družinách, které se odrážejí směrem ke starším generacím.

Všichni respondenti se shodují na tom, že na úrovni mezigeneračního vztahu, kterou dítě projevuje, je zodpovědná rodina a základ vychází právě z ní. Těchto vztahů si dotazovaní respondenti všímají především v situaci při vyzvedávání dětí ze školní družiny. Pozorují, jak dítě na příchod rodiče či prarodiče reaguje, jak se s ním pozdraví a jak spolu komunikují. I za tak krátký moment, jako je vyzvednutí dítěte, se podle respondentů dá mnoho vyčíst o vzájemných vztazích.

R1: *„Vztah dětí k rodičům mám možnost pozorovat při každodenním kontaktu s rodiči, kteří děti z družiny vyzvedávají, a musím říci, že cítím velké rozdíly. V současné době vnímám různé způsoby výchovy, které se samozřejmě odrážejí i ve vztahu dětí k rodičům a prarodičům.“*

R2: *„Při vyzvedávání některé děti své prarodiče ani nepozdraví, když pro ně přijdou. Jsou na ně drzé a hubaté, ale ty stejné děti se takto většinou chovají i ke svým rodičům.“*

R3: *„Pracuji na malé škole na vesnici, kde je úzce spjato rodinné žití. V mnoha případech žijí v jednom domě dvě generace, v další části domu pak ještě prarodiče. Díky tomu je možné sledovat, že právě u této skupiny dětí je velmi pozitivní vztah ke starším generacím.“*

R4: *„Co do konkrétního vztahu žáků, hodně se do něj promítá prostředí, ze kterého dítě přichází, hodnotový systém rodiny. Takže se to potom různí. Je rozdíl, pokud je dítě vychovááno k úctě nebo ne. Kopíruje přístupy rodiny.“*

Jediný R2 se zmiňuje o mezigeneračním vztahu dětí mimo rodinu, který nevnímá zcela pozitivně.

R2: „Na vycházce pozoruji, že děti nejsou vedeny k tomu, aby zdravily. U nás na vesnici to beru jako základ slušnosti. Také by mohly být vedeny k tomu, aby byly ochotnější, otevřít dveře starším, dát jim přednost v obchodě...“

Pozitivně překvapujícím zjištěním je, že všichni respondenti, kromě R2, vnímají vztahy dětí ke starším generacím pozitivně. Děti, dle jejich výpovědí, mají kladné vztahy ke starším generacím. R2 je ve výpovědích kritičtější a zdůrazňuje, že se na žácích projevuje nedostatek času, který jim rodiče věnují a raději je zabaví moderními technologiemi jako je například tablet či mobilní telefon. Dle jeho výpovědi, se právě tento faktor promítá do následného chování dětí včetně vztahů, které se odráží směrem ke starším generacím a autoritám.

R2: „Děti nejsou z domu vedeny k základům slušného chování, takže to je pak těžké. Většinou se jim málo doma věnují, děti tráví čas na počítači, tabletu, telefonu. Usuzuji tak z toho, že mají špatné vyjadřování, neumí odpovídat celou větou, jsou agresivní, a když je nechám nakreslit, co nejraději dělají nebo jaký dárek chtějí dostat pod stromeček, nakreslí, tablet, televizi, telefon...“

R1 a R3 se shodují na tom, že je dobré o těchto vztazích v rodinách vědět. Zdůrazňují, že se jedná o citlivé téma a je potřeba na to brát velký ohled, protože mnoho rodin si nepřeje, aby se zasahovalo do jejich soukromí a výchovy. I přes to hodnotí tyto informace jako podstatné pro jejich následné působení na konkrétní děti v oblasti podpory mezigeneračních vztahů tak, aby bylo co nejvíce účinné. Jejich výpovědi působí velmi profesionálně, jelikož tito respondenti se při své práci snaží o velmi pečlivý individuální přístup, aby jejich působení bylo co nejefektivnější.

R1: „Tyto informace mi přijdou k mojí práci důležité, ale plně si uvědomuji, že jde o citlivé téma a také k němu tak přistupuji.“

R3: „No a díky tomu, že víme, jak to funguje v těch konkrétních rodinách, dá se s tím lépe pracovat.“

Všichni dotazovaní respondenti se dále shodují na tom, že na vztahu dítěte a prarodiče se podepisuje hlavně jejich fyzická blízkost a časové možnosti spolu trávit volný čas. R2 zastává názor, že děti, které mají kladné vztahy se svými prarodiči a tráví s nimi svůj volný čas, nemají problém obecně komunikovat se staršími generacemi.

U dětí, které se s prarodiči nevidají nebo je nemají, se projevuje vztah ke starším generacím chladně a necítí se v jejich blízkosti jistě, příkladem uvádí návštěvu se žáky v domově seniorů.

R1: „*Vztah dětí k prarodičům záleží především na časových možnostech a také, jak často mají možnost se stýkat. U prarodičů, kteří děti doprovázejí, cítím potřebu emocionální stránky.*“

R2: „*Projevy dětí jsou rozličné, poznáte, kdo žije s dědečkem nebo babičkou ve společné domácnosti. Lépe řečeno, že jsou s nimi nějakým způsobem v kontaktu. Děti, které nemají prarodiče, se cítí v přítomnosti starých lidí nejistě.*“

R3: „*Děti u nás ve škole mají, si myslím, celkově velmi hezký vztah ke svým rodičům. Pokud narazíme na téma rodina, hezky se o nich vyjadřují. Mnohdy se i chlubí, co vše jejich rodiče umí – tatínek postavil pergolu, maminka mi ušila tašku. U prarodičů je to v podstatě stejné.*“

4.4.2 Význam napříč společností

Kódy charakterizující tuto kategorii: hodnoty, postoje, potřeba společnosti, potřeba rodiny, morální vlastnosti, seberozvoj

Tato kategorie nese název Význam napříč společností, jelikož je v ní popsáno, jaký vychovatelé vidí potenciál v podporování vztahů mezi generacemi, proč je to důležité a podstatné téma právě u jejich žáků.

Vychovatelé byli dotazováni, v čem vidí přínos podpory mezigeneračních vztahů. V této kategorii nacházím velmi pozitivní zjištění a to, že respondenti vidí v podpoře vztahů u dětí význam a přikládají tomuto tématu značnou důležitost, nejenom ze svého pohledu, ale z pohledu globálního. V této kategorii nefiguruje R2, protože nevidí v podporování vztahů obecnější a globálnější přínosy, které jsou zařazeny do této kategorie. O podporu se snaží zejména z jiných důvodů.

Všichni respondenti, kromě výše zmíněného, se shodují, že podporovat vztahy u svých žáků je potřebné a žádoucí a hodnotí to jako potřebu rodiny a také společnosti. Rodina a posléze ani společnost, by dle jejich výpovědí, nemohla fungovat bez kladných mezigeneračních vztahů a bez umění komunikovat mezi generacemi

navzájem. Starší lidé potřebují pomoc od mladších stejně, jako mladší lidé od těch starších, a i to respondenti zmiňují.

R1: *„Snažím se o to, protože vnímám potřebu nejen u dětí, ale napříč celou rodinou.“*

R3: *„Velmi širokým přínosem je zlepšení klimatu ve společnosti.“*

R5: *„Celkové fungování společnosti je postaveno na dobrých mezigeneračních vztazích, jinak to nejde. A taky aby starší lidé nestáli na okraji společnosti.“*

Dalším podstatným bodem, proč by se žákům v dané oblasti mělo věnovat, uváděno opět všemi respondenty, kromě R2, je upevňování hodnot jako je lidskost, úcta ke starším lidem. Důležitost přikládají předávání si zkušeností z generace na generace, tudíž mezigeneračnímu učení. Zdůrazňovány jsou dále postoje a morální vlastnosti, které bere v úvahu nejvíce R3.

R1: *„Je velice důležité děti podporovat a pomáhat vytvářet hodnoty do budoucna.“*

R3: *„Určitě je to jedna z důležitých věcí, která se má podporovat. Jednak tím formujeme postoj dětí ke starším generacím, také podporujeme rozvoj volných a morálních vlastností dětí jako jsou trpělivost, ochota pomáhat, schopnost učit se od jiných, tolerance. Také je samotné můžeme připravit na to, že i oni budou stárnout, i když si to teď nedovedou představit.“*

Jediný R1 v podpoře vztahů nevidí přínos pouze pro společnost či rodinu, ale zdůrazňuje přínos pro samotného žáka.

R1: *„Přínos vidím především v seberozejví každého dítěte, v posílení emocionální stránky a vzájemném rozvoji komunikace.“*

Pro tuto kategorii je dominantním prvkem význam, jakým nahlíží vychovatelé na důležitost podpory mezigeneračních vztahů. Pozitivním přínosem hodnotím fakt, že respondenti k tomuto tématu přistupují kladně a otevřeně a vidí přínosy i „přes stěny“ školních družin.

Shrnutí výsledků z této kategorie je příjemným zjištěním a to právě proto, že na danou problematiku respondenti nepohlíží pouze z povinnosti splnění plánů a cílů v jejich výchovné práci, ale podporu mezigeneračních vztahů chápou jako přínos pro společnost a vidí důležitost podpory celkově v celé společnosti, v návaznosti na to i ve školní družině.

4.4.3 Iniciativní podpora

Kódy charakterizující tuto kategorii: potřeba žáka, pozitivní zpětná vazba, nahodilost, plánovitost

Předchozí kategorie shrnuje pohled vychovatelů na důležitost podporování mezigeneračních vztahů u svých žáků a tato kategorie se zabývá tím, zda s tímto tématem i přes jejich pozitivní názory pracují. Iniciativní podpora nese název tato kategorie proto, že charakterizuje, jak vychovatelé k tomuto tématu při své práci sami přistupují, jestli se tímto směrem ubírají a jak to zdůvodňují.

Za pozitivní zjištění můžeme považovat, že i přes všechny kladné ohlasy na důležitost podpory vztahů, se vychovatelé do toho tématu pouštějí a snaží se podporovat své žáky při komunikaci se staršími generacemi. Všichni respondenti se sami zmínili, že podporují vztahy jak ke generaci rodičů, prarodičů, tak i obecně ke starším lidem a seniorům.

Všichni respondenti, kromě R2, vychází z otevřené potřeby žáků. R2 vidí důvody spíše profesně a jeho iniciativa směrem k tomuto tématu vychází zejména z toho, že při aktivitách má kladné ohlasy od domova seniorů, se kterým spolupracuje, a společně se podílejí na podpoře vztahů mezi generacemi. Vlastní iniciativa či jiný pohled na problematiku se u tohoto respondenta neobjevuje, čímž se od dalších čtyř respondentů.

R2: *„Já tyto vztahy plně podporuji, dokonce jezdíme i do domova důchodců. Je tomu tak proto, že máme kladnou zpětnou vazbu ze strany domova důchodců.“*

Ostatní respondenti vychází z potřeby dětí o tomto tématu otevřeně mluvit a chápou to jako jejich přirozenou potřebu, umět vycházet s lidmi. Na základě toho se shodují, že jejich podpora směrem k žákům vyplývá z daných situací, je otevřená,

neplánovaná a nahodilá. Snaží se vzniklou situaci uchopit a vést ji správným směrem, čímž pádem, se věnují podpoře jak individuálně směrem k jednotlivcům, což je také velmi podstatné. O plánovaných aktivitách se zmiňují všichni respondenti, i R2. Z výpovědí můžeme vyvodit, že vychovatelé toto téma považují jednak za velmi důležité pro své žáky i pro celou společnost, tak za druhé, že se snaží uchopit toto téma a co nejvíce a u žáků tento směr rozvíjet. Rozvíjet jak plánovitě, tak i individuálně a nahodile, ale vždy cíleně, což je nesmírně důležité.

R1: *„Podporu vidím především v rozhovoru mezi dětmi a jejich otevřenost o tom mluvit, jak to cítí a vnímají ony.“*

R5: *„Většinou využíváme čas ke konci družiny nebo individuálně venku, když nemají náladu si hrát s ostatními. Povídáme si o všem možném, často se dotýkáme vztahu s rodiči a širší rodinou.“*

Přínos této kategorie vidím zejména v odhalení, že se dotazovaní respondenti snaží podporovat a vytvářet u dětí zdravý vztah ke starším generacím. Za inspirující zjištění můžeme označit především to, že respondenti tuto podporu realizují s ohledem na potřeby, které vycházejí z žáků a nikoliv pouze z daných cílů výchovné činnosti. Dalším pozitivním zjištěním je, že se snaží nejen o skupinovou podporu u všech žáků najednou, ale že reagují i na vzniklé neočekávané situace a snaží se toto téma uchopit s konkrétním žákem vzhledem k jeho individuálním zvláštnostem. Mile překvapivým faktem je dále i to, že dotazovaní vychovatelé vnímají a snaží se cílit podporu vzhledem ke generacím uvnitř rodiny, tak i obecně ke starším lidem a vnímají toto téma komplexně.

4.4.4 Neustálá výchova k mezigeneračním vztahům

Kódy charakterizující tuto kategorii: hra, spontánnost, cílenost

Tato kategorie shrnuje výpovědi ohledně konkrétního způsobu, jakým se respondenti snaží o podporu vztahů mezi generacemi, jak konkrétní výchovná situace probíhá a na co se zaměřuje.

Z výpovědí všech respondentů vyplynulo, že nejvíce využívají nastalé a spontánní situace pro podporu mezigeneračních vztahů u svých žáků. Ve velké míře

jsou využívány situace v MHD, při procházkách, při vyzvedávání dětí ze školy, či jiné nastalé a neočekávané situace. Je velmi podstatné, že dotazovaní respondenti tyto situace využívají, vidí v nich potenciál a snaží se při nich o podporu. Tyto situace hodnotí jako velmi přínosné a to zejména z důvodu, že děti jsou přímo v interakci se starší generací, musí zareagovat a to pro ně má velký přínos. Názornost a praktičnost staví na první místo při svém výchovném působení a zároveň se sami vychovatelé v těchto situacích snaží jít svým žákům příkladem.

R2: *„Otevřít dveře starším, dát jim přednost v obchodě nebo v hromadné dopravě, to ve družině děláme formou pantomimy nebo na exkurzích a výletech ukazujeme prakticky.“*

Všichni respondenti zároveň využívají prostoru v denní skladbě činností a téma mezigeneračních vztahů se v ní objevuje. Nejedná se již o náhodné situace, ale jde o plánované činnosti a aktivity, které mají místo v plánu činností školní družiny. Všichni respondenti volí toto téma nejčastěji do odpočinkových a zájmových aktivit, tyto aktivity se realizují v prostorách školních družin bez přítomnosti starších generací – výjimkou je vychovatel. Respondenti považují tyto plánované činnosti za velmi podstatné, protože se děti nebojí projevit, což se někdy v přítomnosti starších lidí, dle jejich vyjádření, bojí a stydí. Jedná se o cílené rozhovory o rodinně a vztazích uvnitř ní, prohlížení rodinných fotografií a následné diskuse, pantomima a dramatická hra cílená na podporu správného chování žáků ke starším lidem.

Dále se všichni respondenti shodují, že toto téma uchopují v celé výchovně vzdělávací oblasti obecně a prolíná se takřka všemi tématy a aktivitami. Hodnotí to jako velmi účinné, jelikož je důležité, aby se různá témata prolínala a zároveň doplňovala. Je podstatné, aby se nejednalo jen o plánovanou aktivitu, kterou se snaží o podporu vztahů a komunikace a tím se to bralo za splněný výchovný cíl.

Podporu vztahů mezi generacemi uvnitř rodiny respondenti vnímají při jednorázových aktivitách a akcích, které také mají v plánech činností školních družin své místo. Jedná se o vystoupení a výroby dárků k cíleným příležitostem a akcím, například Den matek, Den rodin. Tuto formu podpory vztahů realizují všichni dotazovaní respondenti.

R2 a R4 využívají jednorázové aktivity a akce i pro podporu vztahů ke starším lidem mimo rodinu. Tyto akce se realizují v domovech seniorů. Jedná se o besídky, předčítání nebo spontánní rozhovory. Tito dva respondenti považují toto působení za velmi účinné, jelikož jsou žáci v interakci se staršími lidmi a zároveň tito lidé nejsou členy jejich rodiny. Dané hledisko hraje podstatnou roli při podpoře komunikace a spolupráce generací navzájem.

R1, R4 a R5 podporují vztahy u svých žáků pomocí svých postojů a chování. Hlavním důvodem uvádí, že pokud se o cokoliv ve své výchovné práci snaží, měli by vždy oni sami jít dětem správným příkladem.

R1: *„Autoritu dětí nejde vynutit, ale musí vyplynout z její přirozenosti, a o to se také při své práci s dětmi snažím. Poznají, když na ně něco hrajete a já se svým chováním snažím jít příkladem. To je základ veškerého působení.“*

R5: *„Cílenost je důležitá, ale být dětem příkladem, to je hlavní. Snažím se na děti působit svými názory a postoji a podle mě, to je mnohdy víc, než plánovaná činnost, která trvá dvacet minut a pořád nám někdo odchází na kroužek nebo přijde rodič a činnost naruší. Takhle na to nahlížím já.“*

Tato kategorie popisuje formy, kterými se respondenti snaží o podporu vztahů mezi generacemi. Nejčastější formou jsou spontánní situace, které nejsou plánované, ale můžeme říct, že správnou reakcí vychovatele jsou nakonec cílené. Dále se u všech respondentů objevuje forma podpory pomocí plánovaných aktivit a her v režimu školní družiny. Další významnou roli při podporování vztahů mezi generacemi hrají jednorázové akce a aktivity. Méně zmíněná, ale nikoliv méně důležitá, je podpora postavená na základě chování a postojů vychovatele.

4.4.5 Nenahraditelná zkušenost

Kódy charakterizující tuto kategorii: Přirozenost, prolomení ledů, emoce

Tato kategorie shrnuje výpovědi respondentů týkajících se reakcí a projevů žáků na situace a aktivity, které cílí na podporu mezigeneračních vztahů.

Všichni respondenti se shodují, že projevy dětí při aktivitách, které cíleně podporují mezigenerační vztahy, jsou přirozené, kladné a projevují se při nich žákovi

emoce, což dle respondentů, je známka toho, že dané působení má na žáka vliv a není bezúčelné. Zdůvodňují to zejména tím, že aktivity se snaží vycházet z žákových potřeb a potřeby komunikace s lidmi. Správné fungování vztahů je pro všechny generace potřebné a důležité. Žáci to musí vnímat jako radost a musí to vycházet otevřeně z nich. Vztahy s lidmi jsou přirozeným tématem a žáci nereagují nijak násilně.

R1: *„Většina dětí to vnímá jako potřebu a radost. Vždy se ve své výchovně vzdělávací práci snažím vycházet z potřeb dětí, dát jim prostor k diskusi a podporovat dobré, co v nich je. Tím myslím ve všech tématech, tak i v ohledu na vztahy k jiným generacím. Pokud bych zvolila aktivitu, na kterou nejsou připraveni nebo aktivitu, která by mou skupinu dětí nezaujala, celé snažení o podporu vztahů tím zničím, ba situaci zhorším.“*

Když se dotýkají tématu ohledně rodiny, děti reagují kladně. Opět se respondenti shodují, že vše je odrazem rodiny daného žáka a opět základ vychází z ní a ve školních družinách se jedná opravdu o podporu. Pozitivním zjištěním je, že všichni respondenti se domnívají, že je jejich působení účinné a pozorují výsledky svých aktivit a to je motivuje k tomu, dál v tomto tématu s dětmi pokračovat.

R4: *„Zda jsou to přesně moje přínosy, stoprocentně tvrdit nemůžu, i když bych ráda (smích), ale vidím, že děti, pokud na tuto problematiku narazíme, reagují kladně, dokážeme spolu o tom společně pohovořit. Snažím se pro ně být dobrý partner a oni sami za mnou chodí i pro radu nebo pomoc. Tím myslím třeba situace, kdy neví, jak říct mamince, že dostal pětku a podobně.“*

Respondenti spatřují největší přínosy v aktivitách, které se odehrávají přímo v kontaktu se staršími generacemi, například v domovech seniorů. Je to pro děti jedinečná a nenahraditelná možnost, jak si prakticky vyzkoušet komunikovat se staršími lidmi.

R2: *„Když děti vidí, jak se k nim „babičky a dědečkové“ v domově seniorů chovají, tak jsou potom milé také, potřebovaly by častější kontakt se staršími lidmi, tam vidím největší potenciál. Častější kontakt v domově důchodců u některých dětí také prolomil ledy.“*

4.5 Shrnutí výsledků

Výzkum se orientoval na zjištění toho, jakým způsobem vychovatelé školních družin podporují mezigenerační vztahy u svých žáků. Na výzkumu se podílelo pět respondentů z Královéhradeckého kraje. Data byla získána pomocí polostrukturovaného rozhovoru.

Odpověď na první dílčí výzkumnou otázku můžeme spatřovat především v kategorii „*Význam napříč společností*“ a „*Iniciativní podpora*“. Vychovatelé vnímají téma mezigeneračních vztahů jako podstatné nejenom pro žáka, ale i pro jeho rodinu a celou společnost. Zdůvodňují to výpověďmi, které vypovídají o tom, že pro všechny generace je důležité mezigenerační učení, schopnost správně komunikovat. Dalším významným užitekem pozitivně fungujících vztahů mezi generacemi je upevňování morálních hodnot a vzájemná solidarita. Když sám vychovatel toto téma považuje za podstatné a má pro něj význam, dokáže na něm stavět činnosti, které vedou k posilování vztahů a toto téma má i v dané instituci své místo, o čemž nás všichni dotazovaní respondenti přesvědčili. Dotazovaní byli respondenti odlišných generací i různého trvání jejich výchovné praxe, a i přes toto zohlednění je překvapující, že všichni respondenti toto téma zařazují, mnohdy i neplánovaně, a vidí v něm přínosy, jak pro samotného žáka, tak pro ostatní generace.

Podstatným faktem při zařazování činností, které se dotýkají mezigeneračních vztahů a jejich podpory, považují vychovatelé individuálnost žáka a vztahy v jeho rodině. Toto stanovisko ovlivňuje zařazování těchto aktivit, jelikož ho respondenti považují za důležité právě proto, že vědí, jak na tom konkrétní žák je a jakým směrem ho správně podporovat.

Kategorie „*Vztahy vychází z rodiny*“ nejvíce navazuje na druhou dílčí otázku. Respondenti se shodují, že mezigenerační vztah, který dítě projevuje směrem k jiným generacím, vychází primárně z rodiny. Školní družina jako instituce pro výchovu mimo vyučování na tento vztah může navázat a snažit se ho vést pozitivním směrem. Respondenti, kromě R2, se shodují, že vnímají postoje dětí ke starším generacím pozitivně. Důvodem, proč tomu tak může být, je správné fungování vztahů mezi jednotlivými generacemi v daných rodinách. Pokud žák má bezproblémové vztahy

se svými rodiči a prarodiči, nemá v zásadě problémy ve vztazích a při komunikaci se staršími lidmi, kteří nespádají do jeho rodiny. Na žákových postojích ke starším lidem se hodně odráží skutečnost, zda je žák se svými prarodiči v kontaktu a jaký k nim má vztah. Vychovatelé projevování těchto postojů vnímají při interakci žáků s jinými staršími lidmi, například při návštěvách domova seniorů nebo při pobytu venku.

R2, který tvrdil, že postoje žáků ke starším generacím nevidí zcela pozitivně, se ale také shoduje na tom, že základ vztahů a projevovaných postojů pochází z rodiny. Stejně jako ostatní respondenti vnímá fakt, že dítě, které má kladné emocionální vazby s rodiči a prarodiči, je více otevřené ve vztahu ke starším lidem. Žáci projevující větší empatii a míru blízkosti ke starším lidem, jsou v zásadě ve srovnání s ostatními žáky, v častějším styku se svými prarodiči.

Z výsledků výzkumu dále vyplývá, že dotazovaní respondenti přikládají dané problematice důležitost a také se jí následně ve své praxi zabývají. Pro podporu mezigeneračních vztahů volí spontánně vzniklé situace při procházkách, výletech nebo i ve školní jídelně, kdy jsou žáci v kontaktu se staršími generacemi. Využití těchto situací jim přijde jako nenahraditelná zkušenost a všichni se shodují na její účinnosti. Pro podporu mezigeneračních vztahů dále všichni respondenti připravují aktivity, které realizují v rámci plánu činností. Nejčastěji danou problematiku vkládají do odpočinkových činností, kde se odráží formou individuálního nebo skupinového rozhovoru či diskuse. Podporování vztahů se dále u našich respondentů objevuje v zájmových činnostech, kde se promítá například do dramatických a námětových her. Důležitost je přikládána prolínání různými tématy a činnostmi, aby výchovné působení na žáka působilo komplexně. Pro podporu vztahů dále využívají vychovatelé jednorázové akce s rodinami žáků, kde nenásilně působí na rodinné vztahy. S pozitivní zpětnou vazbou jsou uskutečňovány i akce, kde na žáka působí starší lidé, kteří nejsou členy jeho rodiny, například akce v domovech důchodců. Vychovatelé v tomto směru také spatřují velký potenciál. Na základě výpovědí můžeme tvrdit, že vybraní vychovatelé se snaží o podporu zdravého vztahu žáků ke starším generacím takřka stále. Jedná se o jejich vystupování a chování, reakce a využití situací. Plánované aktivity, které vychovatel pro žáky připravuje, a ty se samozřejmě objevují v plánech činností školní družiny. Dané shrnutí odpovědí nám odpovídá na třetí a čtvrtou dílčí výzkumnou otázku, také na hlavní výzkumnou otázku.

Pozitivním přínosem realizovaného výzkumného šetření je zjištění, že respondenti považují podporování vztahů svých žáků ke starším generacím jako podstatné a umějí to zdůvodnit. Samotné respondenty překvapil fakt, že se na podpoře vztahů podílejí více, než si oni sami doposud připouštěli. Výzkum se dobral ke stanovisku, že respondenti věnují čas podpoře vztahů ke starším generacím takřka neustále. Do tohoto času se započítávají všechny již výše zmíněné aktivity a další formy podpory. Dalším pozitivním výstupným bodem výzkumu je zjištění, že reakce a zpětná vazba na činnosti týkající se vztahů mezi generacemi, motivuje vychovatele v tomto směru s dětmi pokračovat a věnovat se jim individuálně.

Závěr

Různé generace, různé pohledy na svět, různé názory. Lidé žijící vedle sebe a spolu, stejní, přesto odlišní. Pochopení, důvěra, solidarita a umění komunikovat, to vše tvoří základ kladných mezigeneračních vztahů, které jsou pro člověka, jako bytost sociální, nesmírně důležité.

Člověk se učí nápodobou, která začíná v rodině. Pokud ani v rodině nepanují dobré vztahy mezi jednotlivými generacemi, nemůžeme od dítěte očekávat, že bude umět vycházet s ostatními lidmi kolem sebe, mít k nim respekt a důvěru. Na základech z rodiny mohou následně vyvíjet snahu ostatní instituce.

Bakalářská práce se ubírá tématem mezigeneračních vztahů. Prvotně se zaměřuje na popsání rodiny a upozorňuje na změny, které se v rodinném životě odehrály, jejich důvody i následky. Stěžejní kapitola o mezigeneračních vztazích popisuje vztahy v rodině mezi jednotlivými generacemi. Dále se kapitola zaměřuje na mezigenerační konflikty, solidaritu a přínosy mezigeneračního učení. Třetí kapitola přibližuje instituce pro výchovu mimo vyučování a specifikuje chod školních družin. Jak je již zmíněno, rodina se mění, mění se i její funkce a některé přebírají jiné instituce. Právě proto byla vybrána instituce pro výchovu mimo vyučování, kde by se mohl najít prostor pro podporu mezigeneračních vztahů. Výzkumné šetření se orientovalo tímto směrem a jeho cílem bylo zjištění, jakým způsobem vychovatelé podporují vztahy žáků ke starším generacím a jaké k tomu volí aktivity.

Výsledky výzkumu by mohly inspirovat vychovatele v jejich výchovné práci, která směřuje na danou problematiku. Ukázalo se, že daní respondenti považují bezkonfliktní a solidární vztahy za důležitý prvek fungování rodiny i společnosti. Velmi podstatným faktem se projevilo, že prostor pro řešení dané problematiky využívají různými výchovnými způsoby, které by se mohly stát příkladem pro další vychovatele.

Rodinný život se bude nadále proměňovat, tím se bude měnit i společnost a život v ní. Každá generace se bude od další nové generace lišit, jelikož každou obklopují jiné podmínky, které tvoří její specifika. Vždy budou mezi generacemi panovat neshody a konflikty, ale podstatné je, aby i nadále mohly generace žít spolu, nejenom vedle sebe. Aby se od sebe mohly a uměly navzájem učit, pomáhat si,

komunikovat a hlavně si dělat život radostnějším. Proto je důležité vést k dobrým vztahům, úctě i respektu dětí. Abychom je k tomu mohli vést, musíme nejdřív sami pochopit, že jedině my jim můžeme být tím jediným a správným příkladem.

Seznam použité literatury a zdrojů

CESARI LUSSO, Vittoria. *Prarodiče, rodiče a vnoučata: o emočních, vztahových a komunikačních úskalích*. Praha: Portál, 2011. 111 s. ISBN 978-80-262-0003-1.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. 407 s. ISBN 978-80-7367-485-4.

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. 285 s. ISBN 80-7178-535-0.

JIRÁSKOVÁ, Věra a kol. *Mezigenerační porozumění a komunikace*. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. 198 s. ISBN 80-86861-80-5.

KUČEROVÁ, Jana. *Sendvičová generace z pohledu sociální politiky státu, společnosti a rodiny*. Diplomová práce. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2017. 114 s. Dostupné také z: <http://hdl.handle.net/10563/43538>. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Fakulta humanitních studií, Ústav pedagogických věd.

KUCHAŘOVÁ, Věra a kol. *Česká rodina na počátku 21. století: životní podmínky, vztahy a potřeby*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2019. 300 s. Studie. ISBN 978-80-7419-275-3.

KUCHAŘOVÁ, Věra a Anna ŠŤASTNÁ. *Partnerství, rodina a mezigenerační vztahy v české společnosti*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2009. 154 s. ISBN 978-80-87007-76-1.

MANNHEIM, Karl. Problém generací. *Sociální studia*, 2007, roč. 4, č. 1. ISSN 1803-6104.

MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Radosti a strasti prarodičů, aneb, Když máme vnoučata*. Praha: Grada, 1997. 141 s. ISBN 80-7169-455-X.

MOŽNÝ, Ivo a kol. *Mezigenerační solidarita. Výzkumná zpráva z mezinárodního srovnávacího výzkumu „Hodnota dětí a mezigenerační solidarita“*. Brno: VÚPSC, 2004. 138 s. ISBN 80-239-4279-4.

PÁVKOVÁ, Jiřina a Bedřich HÁJEK. *Školní družina*. Praha: Portál, 2003. 154 s. ISBN 80-7178-751-5.

RABUŠICOVÁ, Milada, Lenka KAMANOVÁ a Kateřina PEVNÁ. *O mezigeneračním učení*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. 208 s. ISBN 978-80-210-5750-0.

TUČEK, Milan. *Dynamika české společnosti a osudy lidí na přelomu tisíciletí*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. 428 s. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-22-9.

Univerzita Hradec Králové. Katedra sociální patologie a sociologie. *Studentská socialia 2007: „Svět sociální patologie a sociální komunikace v myšlení studentů“: [sborník příspěvků finalistů soutěže Studentská socialia 2007]*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. 154 s. ISBN 978-80-7041-022-6.

Internetové zdroje

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. MŠMT ČR, 2013 [cit. 2020-04-01]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/>

Zákony a vyhlášky

Vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání. In: *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2020-04-01]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-74>

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) [online]. In: *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2020-04-01]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnicích a o změně některých zákonů [online]. In: *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2020-04-01]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-563>

Seznam literatury související s tématem

BERTINI, Kristine. *Sendvičová rodina: souběžná péče o malé děti a seniory*. Praha: Portál, 2013. 211 s. ISBN 978-80-262-0478-7.

HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, Jaroslava a Martina ŠTÍPKOVÁ. *Prarodičovství v současné české společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2018. 232 s. Sociologické aktuality. ISBN 978-80-7419-265-4.

MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. 2. upr. vyd. Ilustroval Vladimír JIRÁNEK. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008. 323 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-86429-87-8.

NOVÁK, Tomáš. *Jak (ne)rozumět emocím stárnoucích rodičů*. Praha: Grada, 2014. 112 s. Psychologie pro každého. ISBN 978-80-247-5152-8.

RABUŠICOVÁ, Milada, Karla BRÜCKNEROVÁ, Lenka KAMANOVÁ, Petr NOVOTNÝ, Kateřina PEVNÁ a Zuzana VAŘEJKOVÁ. *Mezigenerační učení: teorie, výzkum, praxe*. Brno: Masarykova univerzita, 2016. 294 s. ISBN 978-80-210-8460-5.

RYBNÍČKOVÁ, Jitka. *Mezigenerační učení mezi prarodiči a vnoučaty*. Bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2011. 65 s.

ŠVAŘÍČKOVÁ-SLABÁKOVÁ, Radmila a Irena SOBOTKOVÁ. *Rodina a její paměť v nás ve světle třígeneračních vyprávění*. Praha: Stanislav Juhaňák – Triton, 2018. 318 s. ISBN 978-80-7553-638-9.

ŽUMÁROVÁ, Monika. *Subjektivní pohoda a kvalita života seniorů*. Prešov: Akcent Print, 2012. 178 s. ISBN 978-8089295-43-2.

ŽUMÁROVÁ, Monika a Beáta BALOGOVÁ. *Mezigeneračné mosty*. Košice: MENTA MEDIA, 2009. 112 s. ISBN 978-80-89392-08-7.

Seznam příloh

Příloha A – Plán otázek k rozhovoru.....	54
Příloha B – Ukázkový rozhovor.....	55

Přílohy

Příloha A – Plán otázek k rozhovoru

1. Jak hodnotíte vztah žáků ke starším generacím? (rodiče, prarodiče, starší generace mimo rodinu)
2. Vnímáte u jednotlivých žáků vztah k jejich rodičům? Jakým způsobem tyto podněty registrujete? Jaké tyto vztahy jsou?
3. Vnímáte u jednotlivých žáků vztah k jejich prarodičům? Jakým způsobem tyto podněty registrujete? Jaké tyto vztahy jsou?
4. Přijdou Vám tyto informace o žácích a jejich vztazích užitečné k vykonávání Vaší výchovné práce? Jak s nimi pracujete?
5. Jaký máte osobní pohled na podporování mezigeneračních vztahů u dětí?
6. Co vidíte jako přínos podpory a posilování mezigeneračních vztahů?
7. Příkladáte důležitost podpory mezigeneračních vztahů ve Vaší výchovné práci? Proč tomu tak je?
8. Snažíte se o podporu a posílení mezigeneračních vztahů u svých žáků? Jak často? V jakých situacích?
9. Jakým způsobem podporujete u dětí mezigenerační vztah?
10. Využíváte cílené aktivity pro podporu vztahů mezi generacemi? Jaké? Na co se popřípadě konkrétně zaměřují?
11. Objevují se v plánech Vašich činností aktivity, které se zaměřují na tuto problematiku? Proč tomu tak je/není?
12. Využíváte nahodilé situace pro posílení vztahů mezi generacemi? Jakým způsobem?
13. Jak hodnotíte projevy dětí, při aktivitách, které se, i byť lehce, dotýkají tohoto tématu?
14. Vidíte přínosy Vašeho působení na tuto problematiku? Jak se projevují?

Příloha B – Ukázkový rozhovor

Respondent: R1

Pohlaví: Žena

Délka praxe: 20 let

Působíště: Město – 10 000 obyvatel

1. Jak hodnotíte vztah žáků ke starším generacím?

„Opravdu záleží na konkrétní rodině, na počtu členů domácnosti, na vazbách uvnitř ní a komunikaci. V současné době vnímám různé způsoby výchovy, které se samozřejmě odrážejí i ve vztahu dětí k rodičům a prarodičům. Co se týká autority dětí, tak je to také různé, některé mají vybudované vztahy na vzájemné komunikaci a jiné na běžné fungování a zabezpečení chodu rodiny. Autoritu dětí nejde vynutit, ale musí vyplynout z její přirozenosti, a o to se také při své práci s dětmi snažím. Poznají, když na ně něco hraje a já se svým chováním snažím jít příkladem. To je základ veškerého působení.“

2. Vnímáte u jednotlivých žáků vztah k jejich rodičům? Jakým způsobem tyto podněty registrujete? Jaké tyto vztahy jsou a z čeho usuzujete?

„Vztah dětí k rodičům mám možnost pozorovat při každodenním kontaktu s rodiči, kteří děti z družiny vyzvedávají, a musím říci, že cítím velké rozdíly. Některí mají vybudované vztahy na vzájemné důvěře a u jiných vnímám nedostatek citových vazeb a nedostatek času. Mám možnost vidět, jak se rodič s dítětem pozdraví, někdy to ani neproběhne, dítě vezme tašku a odchází. Na druhou stranu jsou tu děti, které k rodičům hned běží, obejmout se, dají si pusku, hned vypráví, ukazují výrobky a tak. Z tak krátkého kontaktu, který mám možnost pozorovat, se dá vyčíst opravdu víc než dost a mnohdy si to ani rodiče neuvědomují, co já vše registruji.“

3. Vnímáte u jednotlivých žáků vztah k jejich prarodičům? Jakým způsobem tyto podněty registrujete? Jaké tyto vztahy jsou a z čeho usuzujete?

„Vztah dětí k prarodičům záleží především na časových možnostech a také, jak často mají možnost se stýkat. U prarodičů, kteří děti doprovázejí, cítím potřebu emocionální stránky a radost z toho, že mohou svá vnoučata vyzvedávat a strávit s nimi část odpoledne. Převážná část dětí je ráda, že mohou trávit čas s nimi. Dále se o vztazích k prarodičům dozvídám přes historky od dětí. Často si povídáme, co jsme dělali o víkendu nebo tak, to poznáte, samy děti o tom mají potřebu mluvit. Ty vztahy se hodně odráží od rodičů, chápete, pokud rodiče dovolují kontakt. Nebo taky, jaký mají vztah rodiče a prarodiče, to se hodně promítne do vztahů k dítěti. Ale neregistruji u svých žáků nějaké negativní vztahy k babičkám a dědečkům.“

4. Přijdou Vám tyto informace o žácích a jejich vztazích užitečné k vykonávání Vaší výchovné práce? Jak s nimi pracujete?

„Samozřejmě ano, ale plně si uvědomuji, že jde o citlivé téma a také k němu tak přistupuji. V některých rodinách si nepřejí zasahovat do jejich soukromí, proto k tomuto tématu přistupuji s obezřetností. Na základě informací o žákovi se mi ale lépe pracuje v tomto ohledu. Když vím, jak rodina žije, jaké k sobě chovají vztahy, tak samozřejmě vím, kde zapracovat, jak nejlépe a jak k tomu žákovi přistoupit a v jakém ohledu těch vztazích, protože když vidím, že je žák ze sociálně slabší rodiny, rodiče mu nevěnují pozornost a takové dítě prostě nemá úctu ke starším lidem, ani žádné pochopení, třeba oproti jiným žákům. Hodně na těchto základech pracuji, ale rodina je základ, když to není v rodině, nemůžu čekat, že žák bude slušné chování praktikovat k jiným lidem staršího věku, třeba ani ke mně.“

5. Jaký máte osobní pohled na podporování mezigeneračních vztahů u dětí?

„Myslím si, že je velice důležité děti podporovat a pomáhat vytvářet hodnoty do budoucna. Když je to nenaučíme my, myslím starší generace, tak kdo jiný. Jako společnost potřebujeme vycházet, členové rodiny spolu potřebují vycházet a jedno na druhé navazuje. Rodina, škola, vrstevníci, společnost, potřebujeme umět komunikovat ve všech sférách.“

6. Co vidíte jako přínos podpory a posilování mezigeneračních vztahů?

„Přínos vidím především v seberozvoji každého dítěte, v posílení emocionální stránky a vzájemném rozvoji komunikace. To je z mého pohledu hlavní. Jsou to základy, na kterých budou do budoucna stavět a ten základ je dost důležitý.“

7. Příkladáte důležitost podpory mezigeneračních vztahů ve Vaší výchovné práci? Proč tomu tak je?

„Snažím se o to, protože vnímám potřebu nejen u dětí, ale napříč celou rodinou. Ten žák potřebuje mít urovnané vztahy v rodině, je pak emociálně vyrovnaný a úspěšný v jiných oblastech, třeba ve škole nebo ve vztazích s vrstevníky. Je to všechno tak provázané, až neuvěřitelné mnohdy.“

8. Snažíte se o podporu a posílení mezigeneračních vztahů u svých žáků? Jak často? V jakých situacích?

„Podporu vidím především v rozhovoru mezi dětmi a jejich otevřenost o tom mluvit, jak to cítí a vnímají ony, to je vlastně skoro pořád. Pořád mají potřebu vám něco sdělovat a vy to můžete krásně uchopit, navázat na to s tím konkrétním dítětem. Takže mnohdy ani neplánuji vztahy podpořit, ty děti přijdou samy, musíte to umět vycítit a podpořit. Ale zajisté se snažím plánovitě, to taky a věnuji se tomu.“

9. Jakým způsobem podporujete u dětí mezigenerační vztah?

„Především formou hry nejen v dramatické výchově, ale napříč celou výchovně-vzdělávací složkou, o tom už jsem mluvila, je to vše provázané, ruka v ruce, řekla bych. Taky ty situace, kdy děti přijdou samy, taky bych to označila za významné, pokud se snažím něčeho docílit. Něco jiného je vyslechnout a nereagovat, ale proč, když každé dětské gesto má význam a vy všechny jejich gesta a projevy můžete posunout dál.“

10. Využíváte cílené aktivity pro podporu vztahů mezi generacemi? Jaké? Na co se popřípadě konkrétně zaměřují?

„Společným setkáním při nějaké příležitosti, zapojením do výchovně-vzdělávací práce a pomoci při realizování různých projektů. Pak taky ty dramatické hry, to je hodně baví, mne ostatně taky. Dáváme si náměty z rodiny, třeba scénky, kdy děti předvádějí

rodiče u kontroly žákovské knížky. Z toho hodně vidíte ten obraz rodiny, na to se dá hezky zareagovat a vést.“

11. Objevují se v plánech Vašich činností aktivity, které se zaměřují na tuto problematiku? Proč tomu tak je?

„Ano. Především vycházím ze spontánnosti dětí a jejich potřeb, například výrobky v podobě dárků k různým příležitostem nebo cíleně ke Dni rodin.“

12. Využíváte nahodilé situace pro posílení vztahů mezi generacemi? Jakým způsobem?

„Ano to také. V současné době jsem dětem nabídla aktivitu v podobě „kartičkové výzvy“, kde mohly namalovat nebo napsat vzkaz rodičům nebo prarodičům, nebo i zdravotníkům, vzhledem k této momentálně tragické situaci. Vždycky se dá něco vymyslet.“

13. Jak hodnotíte projevy dětí, při aktivitách, které se, i byť lehce, dotýkají tohoto tématu?

„Z mého pohledu pozitivně. Většina dětí to vnímá jako potřebu a radost. Cítím ty emoce, opět se v tom promítá vztah a obraz rodiny.“

14. Vidíte přínosy Vašeho působení na tuto problematiku? Jak se projevují?

„Vždy se ve své výchovně vzdělávací práci snažím vycházet z potřeb dětí, dát jim prostor k diskusi a podporovat dobré, co v nich je. Tím myslím ve všech tématech, tak i v ohledu na vztahy k jiným generacím. Pokud bych zvolila aktivitu, na kterou nejsou připraveni nebo aktivitu, která by mou skupinu dětí nezaujala, celé snažení o podporu vztahů tím zničím, ba situaci zhorším. Děti potřebují kladné přijetí a rovnocenné zacházení. Ty děti musí vidět, že je také respektujete. Ty vztahy pak mají úplně jiný ráz. Děti se vždycky chovají spontánně, což je hezkým ukazatelem veškerého snažení.“